

INFORME DELPHI D'EXPERTS

Personalitzar, un model per a una educació de qualitat al segle XXI

ANA MORENO

impuls
educació

Personalitzar, un model per a una educació de qualitat al segle XXI

Col·lecció "Impuls Educació Reports"

Publiquem les recerques i treballs promoguts per Impuls Educació
per la seva rellevància *conjuntural* en l'educació actual i del futur.

Impuls Educació, 2020
Manuel Girona, 75
0834 Barcelona
impulseducacio@impulseducacio.org
www.impulseducacio.org

Les publicacions Impuls educació es poden descarregar al web
www.impulseducacio.org

Primera edició: febrer 2020

Autoria:
Comitè científic:
José Fernando Calderero
Gloria Gallego
Gerardo Meneses
Ana Moreno

Direcció i redacció:
Ana Moreno

Edició Impuls educació:

Traduccions: Maria Latre
Coordinació: Maria Latre
Edició: Departament de Branding de la Institució
Revisions: Gloria Gallego (Castellà)
Jordi Viladrosa (Català)

ISBN 978-84-09-24161-3

INFORME DELPHI D'EXPERTS

ANA MORENO

ÍNDEX	4
PRÒLEG.....	5
1. INTRODUCCIÓ	
1.1. 50 anys d'educació personalitzada	8
1.2. La personalització en educació avui.....	9
1.3. Mirant al futur	12
2. PANELL DELPHI D'EXPERTS	
2.1. El mètode	13
2.2. Els experts participants	15
2.3. El camí cap al consens	17
3. ACORD FINAL	
3.1. Les idees del consens.....	21
3.2. L'acord per categories	55
4. CONCLUSIONS	
4.1. Les respostes	55
4.2. Un pas més.....	59
5. BIBLIOGRAFIA	59
6. ANNEXES	
Experts participants.....	61
Carta d'invitació	66
Qüestionari inicial.....	68

“Educar és liderar, és donar ple sentit a la pròpia existència personal i ajudar que també tingui sentit la vida dels altres.”

Víctor García Hoz

PRÒLEG

Enhorabona no és una paraula molt apropiada per a presentar l'informe d'una investigació, però sí que ho és per a celebrar el motiu pel qual aquesta recerca s'ha realitzat, el 50è aniversari de la Institució Familiar d'Educació; per això començo així el meu breu pròleg: Enhorabona! Una altra paraula inusual per a encapçalar un informe tècnic és “Gràcies”; però també és molt procedent avui.

Moltes gràcies a Impuls Educació per haver confiat en mi per introduir aquest important informe, les conclusions del qual són molt dignes de ser tingudes en compte per la comunitat pedagògica; tant entre els investigadors i estudiosos de la Ciència Pedagògica, com pels professionals de l'ensenyament-aprenentatge i els educadors no professionals, les famílies, la labor educadora de les quals és essencial.

Gràcies, sobretot, per haver tingut la magnífica idea, i haver-la dut a terme, de celebrar el vostre aniversari reunint un equip de destacats experts, investigadors i professionals demanant-los que aprofundeixin en un dels vostres aspectes essencials: l'Educació Personalitzada.

Moltes gràcies als participants en aquesta investigació que, una vegada més, amb el seu bon fer han donat una valuosíssima lliçó viva sobre aquesta concepció educativa. En la realització de la recerca, i mitjançant el seu treball, s'ha pogut veure, comprendre i sentir la practicitat d'alguns

elements essencials i defnitoris de l'Educació Personalitzada.

Cadascun d'ells des de la seva rica singularitat, ha promogut l'obertura de col·laborar amb altres especialistes, en una demostració d'autèntic esperit universitari (universal) que és capaç d'integrar les enriquidores diferències en un projecte convergent, al mateix temps que, amb plena autonomia, han posat al servei de tots, la seva creativitat i capacitat originals, donant lloc a unes conclusions de gran importància que plantegen importants, necessaris i imprescindibles, reptes per a l'assoliment d'una educació de qualitat, és a dir, centrada en el desenvolupament humà en plenitud més enllà de possibles reduccionismes.

Reconèixer el caràcter personal de l'ésser humà té gran importància, ja que el concepte "persona", terme molt estès en la literatura antropològica, psicològica, filosòfica, pedagògica, i jurídica, ajuda a comprendre en profunditat l'ésser humà. Tant en la seva accepció jurídica de "subjecte de drets i deures" com en el seu ús filosòfic de "principi d'activitat", la paraula "persona" ens remet a una especial dignitat de l'ésser humà segons la qual aquest no pot ser considerat com un mer recurs o el resultat d'accions alienes que el puguin condicionar sense la seva intervenció.

Aquest enfocament personalitzador sempre ha estat necessari, tot evitant de considerar "objectualment" qui és "per se" un subjecte, però, potser avui dia és encara més necessari haver d'enfrontar-nos ineludiblement amb la realitat de la creixent presència de dispositius automatitzadors que, moguts per la IA (Intel·ligència artificial), i tenint a la seva disposició quantitats ingents de dades (Big Data), són capaços de fer tasques considerades típicament humanes com ara presa de decisions o organització de tasques. Fa unes dècades que estem immersos en una creixent automatització de serveis i tasques que, a més de l'inveterat anhel humà d'intentar comprendre la realitat, ens porta a preguntar-nos pel nostre essencialisme.

Potser en l'actualitat és especialment fàcil confondre "personalització" amb l'adequació individualitzadora de prestacions i serveis, també intel·lectuals i d'aprenentatge, a les diferents circumstàncies i conjuntures. Per això aquest treball és molt oportú per a contribuir a evitar el risc de despersonalització, deshumanització, que pot haver-hi després de diverses teories i pràctiques pseudopersonalitzadores, i per a ajudar en la construcció d'un món més "ecològicament" humà. Les conclusions d'aquesta recerca són de molta qualitat i, si s'hi aprofundeix, des del meu punt de vista haurien de constituir part essencial de "l'humus" de tot projecte de desenvolupament humà, incloent-hi, òbviament, l'educatiu.

Per acabar, considero sincerament que aquest informe d'investigació, especialment les seves conclusions, ha de ser convenientment difós perquè,

amb l'aval intel·lectual i moral que suposa la participació d'unes persones de tanta vàlua, pot arribar a moltes persones i ser llavor que produeixi abundant collita de desenvolupament humà i natural. Entenc a més que aquest fonament conceptual i pràctic pot ser imprescindible per a atendre adequadament les N.E.P. (Necessitats Educatives Personals)¹ de cada alumne, concepte emergent però amb possible fort caràcter prospectiu.

José Fernando Calderero Hernández
Universitat Internacional de la Rioja
Grup d'Investigació "Educación
personalizada en la Era Digital"

¹ García Barrera, A. (2013). Proponiendo un concepto nuclear latente en educación: las Necesidades Educativas Personales (N.E.P.). (Tesis doctoral). Universidad Autónoma, Madrid. Recuperada de https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/13254/62847_Garc%C3%ADa%20Barrera%20Alba.pdf?sequence=1

Personalitzar, un model per a una educació de qualitat al segle XXI

1. INTRODUCCIÓ

1.1. 50 anys d'educació personalitzada

L'octubre de 1969 naixia, per iniciativa d'un grup de pares i mares, la Institució Familiar d'Educació, una organització convençuda que la qualitat educativa s'assenta en dos principis bàsics: la personalització i una estreta col·laboració entre cada família i l'escola. Aquell mateix any obria les portes el seu primer col·legi, La Farga, a Mira-sol; un barri de Sant Cugat del Vallès (Barcelona). El bon fer de l'equip docent, el model innovador i l'entusiasme de les famílies va fer que en poc temps naixessin altres col·legis per tota la geografia catalana: Tarragona, Girona, Igualada, Terrassa i finalment Lleida. A finals dels 70 la Institució comptava amb 10 escoles. Ja en la seva maduresa, entrat el nou segle, el 2007 s'incorporarien altres dos col·legis de Palma de Mallorca.

En el curs escolar 2019-2020 la Institució està de celebració per un doble motiu. Per una banda fa 50 anys i per una altra es consolida com a institució al servei de les famílies i la societat gràcies a un entusiasta capital humà que creix dia a dia: més de 5000 famílies, 700 docents i 8000 alumnes.

Quin és el secret? Sens dubte, la personalització. Aquest esforç diari per arribar a tothom mitjançant un tracte personal, i la professionalització d'una pedagogia centrada en cada alumne i en cada alumna que atén les seves necessitats singulars. Tal com deia Víctor García Hoz (1972), pedagog del segle XX, la proposta que inspirà el model educatiu de les escoles. "L'educació personalitzada respon a l'intent d'estimular un subjecte perquè vagi perfeccionant la seva capacitat de dirigir la seva pròpia vida"

o, dit d'una altra manera, "desenvolupar la seva capacitat de fer efectiva la llibertat personal, participant, amb les seves característiques peculiars, en la vida comunitària". Els docents de la Institució tenen clar que cada estudiant és important i la seva principal missió consisteix a impulsar el creixement de cadascú en tot el seu potencial com a persones íntegres, solidàries i competents i així ho corroboren les famílies amb la seva implicació i fidelitat any rere any.

Al llarg d'aquests 50 anys moltes coses han canviat en educació. Els importants avenços científics en els àmbits de la pedagogia, la psicologia i la neuroeducació han permès una visió més profunda sobre com es produeix un aprenentatge de qualitat i quines són algunes de les metodologies que l'afavoreixen. A més, s'ha universalitzat un nou concepte de qualitat educativa el qual, sense renunciar a l'excel·lència, incorpora la inclusió i la igualtat com a principis fonamentals. Ambdós conceptes promouen una gran sensibilitat cap al dret de tots els nens i nenes a la millor educació, sense discriminació de raça, sexe, cultura o nivell econòmic. I no només això; en l'actualitat la majoria dels sistemes educatius reconeixen i vetllen perquè a les seves escoles s'imparteixi una veritable educació integral que afavoreixi la formació de ciutadans capaços de ser feliços i de comprometre's amb la construcció d'un món millor i més just. En un altre ordre de coses, els avenços científics i tecnològics al costat dels canvis socioeconòmics, estan transformant de manera vertiginosa el món i les cultures exigint als seus ciutadans dominar una sèrie de competències que els permeti aprendre i seguir aprenent al llarg de tota la seva vida.

És precisament en aquest context en el qual, des de diferents fronts, pedagògic, mediàtic i polític, ressorgeix amb força l'imperatiu de personalitzar en educació per aconseguir alts nivells de qualitat. Després de mig segle d'existència treballant amb un model d'educació personalitzada ha arribat el moment de repensar el nostre model a partir de la nova situació i els nous paràmetres.

1.2. La personalització en educació avui

Des de les paraules de Delors (1996) "L'educació té la missió de permetre a tots sense excepció fer fructificar tots els seus talents i totes les seves capacitats de creació. Això implica que cadascú pugui responsabilitzar-se de si mateix i realitzar el seu projecte personal"; la idea de potenciar el que és personal en educació no ha deixat de créixer. A hores d'ara la personalització és un tema reiteratiu en qualsevol discurs sobre innovació adreçat a procurar la qualitat educativa en el nou context mundial del segle XXI. La mateixa UNESCO es posiciona davant l'aprenentatge personalitzat dient que ha de constituir un objectiu central en els sistemes educatius, ja que és el camí cap a una educació de qualitat (UNESCO, 2017).

No obstant això, aquesta idea no és nova. A principis de segle XX John Dewey es lamentava dels inconvenients d'una educació col·lectiva i

massificada que s'oblidava de l'alumne i se centrava en la instrucció i els continguts (Magro, 2015). Paral·lelament, a l'altre costat de l'Atlàntic, Cecil Reddie a Anglaterra; el Dr. Hermann Lietz a Alemanya; Adolphe Ferriere a Suïssa; i Edmond Demolins a França, entre d'altres i des de punts de vista diferents, promouen fortes protestes contra els sistemes d'ensenyament monopolitzadors i planificats que, segons ells, esterilitzaven les energies de joves i mestres, donant lloc a un moviment internacional anomenat "Escola Nova" (Faure, 1976). La tendència continua i es retroalimenta al llarg de tot el segle XX, i en països com els EUA, Bèlgica, Itàlia, França, Espanya, per exemple, pedagogs il·lustres com Dewey, Decroly, Montessori, Freire, Freinet, Faure i García Hoz reivindiquen un gir en el focus del professor vers l'aprenent.

Entre les innombrables veus que s'alcen a favor d'aquesta "forma d'ensenyament caracteritzada pel fet que sigui l'alumne qui prengui la iniciativa del seu treball" (Faure, 1976), cal destacar les de Pierre Faure (1908-1988) i Víctor García Hoz (1911-1998) per la seva visió sistèmica de la personalització en educació. Faure va ser un pedagog francès, innovador i reformista que, sota la inspiració d'Emmanuel Mounier, filòsof personalista, Maria Montessori i el seu deixeble Lubienska de Lenvail entre d'altres, desenvolupa un mètode al qual denomina ensenyament personalitzat. La seva proposta es fonamenta en tres principis bàsics: singularitat, autonomia i obertura en referència a tres trets característics de la persona destacats per la filosofia personalista. Encara que Faure (1976) se centra més en mètodes d'ensenyament personalitzat i reconeix que "nombrosos educadors prefereixen designar la seva actitud educadora i les seves realitzacions a les escoles amb l'expressió més àmplia de formació o *educació personalitzada*". La seva idea d'educar i no només d'instruir es va concretar en el seu projecte d'*Ensenyament personalitzat i comunitari* (Faure, 1979).

El 1976 la "Revista d'Educació", publicada pel Ministeri d'Educació i Ciència des de l'any 1940, edita un monogràfic sobre Ensenyament Personalitzat. L'article editorial l'escriu Pierre Faure i va sobre els orígens i evolució d'aquesta proposta pedagògica. En aquest, Faure explica com al París de 1945, després de la Segona Guerra Mundial, s'inicien una sèrie de cursos de formació orientats a l'aplicació d'uns principis de personalització en l'ensenyament. En anys successius la formació continua a través del Centre d'Estudis Pedagògics (París, 1937). Aquests cursos, segons explica Faure "es van multiplicar ràpidament i van reunir entre 4.000 i 5.000 professors a França, Espanya, Canadà, Orient Mitjà, Nord d'Àfrica i diferents països d'Amèrica Llatina". Posteriorment, Ramón Farrés i Francisco Riu en aquesta mateixa revista, expliquen l'experiència de l'escola de professorat "Blanquerna" en l'aplicació d'*educació personalitzada* en una escola. Al llarg del text, després de justificar la necessitat de tractar a cadascú segons la seva singularitat, citant García Hoz, i la urgència de renovació pedagògica, recolzant-se en les paraules de Paulo Freire "una educació *problematitzant*, dialògica, *crítica*, creativa, segons la qual els educands es converteixen en investigadors *crítics*, en diàleg amb l'educador, que és al

seu torn també investigador *crític*, i així desenvolupa la seva capacitat de captar i comprendre el món". Explica les seves experiències en els diferents aspectes pedagògics: la programació de la feina, l'activitat de l'alumne, l'actitud i dinamisme del grup de treball format pel professorat i l'alumnat, el temps, l'espai i les tutories. En referència a aquest últim aspecte, els autors Farrés i Riu (1976), puntualitzen que "tot intent de personalització exigeix, com a premissa, el coneixement de l'alumne en els diversos aspectes de la seva personalitat, perquè personalitzar és respondre a les exigències de maduració d'aquests diversos aspectes."

García Hoz va ser un prolífic pedagog espanyol que va desenvolupar un model educatiu basat en la personalització. Ell mateix explica: "L'educació personalitzada, expressió que vaig fer meua i que ha estat ben acollida i utilitzada en els mitjans pedagògics, resumeix les exigències de la individualització i de la socialització educatives, i constitueix un tipus d'educació que concorda amb les profundes necessitats humanes i les condicions de l'home en la societat tecnificada en què vivim". (García Hoz, 1970). La major part de la seva obra, que es desenvolupa a partir d'una conceptualització antropològica, filosòfica i pedagògica, es troba en els 33 toms del Tractat de l'Educació Personalitzada que es van acabar d'editar el 1997. Els col·legis que segueixen el seu model pedagògic s'estenen arreu del món i eren gairebé mig miler l'any 2020.

En la tradició anglosaxona, quan es fa referència a la personalització en educació es fa sempre amb relació a l'aprenentatge. El seu origen i el gran impuls dels últims anys ve a través de la neuroeducació, de la preocupació per posar remei a les altes taxes de fracàs escolar i sobretot de millorar l'atenció d'alumnes amb necessitats especials. Barbara Bray i Kathleen Claskey (2015) són pioneres en aprenentatge personalitzat als EUA. Tal com expliquen en el seu bestseller *Make Learning Personal*: "Durant més d'una dècada el focus ha estat en la instrucció, els exàmens i criteris d'avaluació, fet que ha impactat a les escoles fins a fer que professors i alumnes deixin l'escola. L'abandonament escolar és massa alt. Els alumnes no saben el que volen, fins i tot els que arriben a la universitat, l'abandonen abans d'acabar. Hem decidit acabar amb aquesta bogeria i canviar el sistema. Necessitem retornar l'aprenentatge als alumnes, fer-ho personal perquè els aprenents puguin assumir la responsabilitat del que aprenen".

Un altre gran promotor de la necessitat de personalitzar l'educació, que està tenint molta influència arreu del món, és Todd Rose, professor de la facultat d'educació de Harvard, que va ser director del programa Ment, cervell i educació, de la mateixa universitat i va crear el laboratori per a la ciència de la individualitat. En el seu llibre *The end of average: How we succeed in a world that values sameness* (La fi de la mitjana: com tenir èxit en un món que valora la uniformitat), Rose (2016) explica com el sistema educatiu està dissenyat per a un alumne mitjà que no existeix i per tant no encaixa en ningú, ja que no hi ha dues persones iguals. Una educació que vulgui ser eficaç i educar realment s'hauria d'adaptar a la singularitat i necessitats de cada individualitat. Per a Rose "l'èxit en l'aprenentatge

depèn de si és personal o no". L'objectiu de la seva iniciativa, la ciència de la *individualitat*, és investigar sobre les diferències entre persones i desenvolupar estratègies per poder adaptar-se a les necessitats de cadascú.

Actualment, la personalització ocupa un lloc destacat en tota proposta educativa que tingui especial interès a atendre les necessitats singulars de cada alumne, ja sigui per incloure a tot l'alumnat a l'aula o per buscar l'excel·lència educativa. No obstant això, existeixen gairebé tantes concepcions sobre personalització com propostes. És difícil fer-se una idea del que realment es vol dir i més encara quines metodologies o estratègies utilitzar a l'hora d'implementar un model realment personalitzat. Segons Bray i McClaskey (2015), l'aprenentatge personalitzat és un terme controvertit, ja que significa coses diferents per a diferents persones segons on i com s'utilitza. Alguns educadors creuen que és una alternativa a una instrucció de talla única on uns promouen eines o programes que personalitzen l'aprenentatge per a altres, i altres emfatitzen que l'aprenentatge comença en l'aprenent. El missatge és molt confús.

Com diu Coll (2018) "La rapidesa amb què s'ha difós aquesta idea, així com l'alt nivell d'acceptació i popularitat de què gaudeix entre els professionals de l'educació (...) aconsellen fer un esforç dirigit a discernir els seus fonaments i abast, valorar si és desitjable, possible o necessari posar-la en pràctica en el nostre sistema educatiu i, si escau de concloure que ho és, identificar les estratègies més eficaces i eficients per fer-ho superant obstacles i dificultats i evitant els riscos derivats d'eventuals interpretacions simplistes o esbiaixades".

1.3. Mirant al futur

Davant d'aquesta situació, el present estudi busca aprofitar sinergies mitjançant un diàleg entre experts amb mirades i experiències diverses, amb la finalitat de construir un marc comú de consens.

Es pretén arribar al màxim acord en les següents qüestions: què s'entén per personalitzar en educació?; per què convé personalitzar en educació?; quina finalitat busca la personalització o el que és el mateix, quins resultats es poden esperar d'una educació personalitzada?; quins són els principis que hauria de tenir un model educatiu per a ser considerat personalitzat?; com fer-ho, és a dir, quines metodologies, estratègies o formes d'actuar afavoreixen una aplicació eficaç de la personalització?; i finalment, com serà l'escola d'educació personalitzada del futur?

L'objectiu és aportar llum i claredat al tema de manera que serveixi, en un futur pròxim, per a la presa de decisions en la implementació d'estratègies i models personalitzats d'educació escolar. Aquest propòsit es concreta en els següents objectius específics o dimensions:

1. Arribar a una conceptualització sobre personalització en educació.

2. Aprofundir en el sentit de la personalització en educació.
3. Justificar la importància d'invertir en personalitzar l'educació.
4. Tenir una llista de principis o criteris que serveixin de guia i avaluació per a una personalització eficaç.
5. Proposar i especificar estratègies, recomanacions i dificultats en la implementació de l'educació personalitzada.
6. Projectar el futur de l'educació personalitzada per a fer que sigui possible.

2. PANELL DELPHI D'EXPERTS

2.1. El mètode

Quan aparegué la idea de realitzar un estudi sobre la situació actual i el futur de l'educació personalitzada al món van sorgir pocs dubtes sobre quin mètode utilitzar, ja que només un Panell Delphi d'experts feia viable la possibilitat de consultar a un grup divers, internacional i extens de professionals i acadèmics amb experiència i prou formats en el tema.

A l'antiga Grècia era costum anar al temple d'Apol·lo de la ciutat de Delphos per consultar a l'oracle sobre qüestions futures. Les prediccions s'interpretaven com a propòsits divins i s'utilitzaven per afrontar el futur el millor possible. El temple era considerat un lloc de coneixement (Charro, 2017). El mètode Delphi, que deu el seu nom a l'oracle, es va desenvolupar en els anys 50 en el si de la RAND, Research and Development Corporation a Santa Monica (Califòrnia, EUA), durant un projecte finançat per les Forces Aèries dels Estats Units. L'objectiu era desenvolupar una tècnica per obtenir el consens més fiable possible d'un grup d'experts en temes polítics. Al començament la referència del nom Delphi a fonts més ocultistes que científiques, va crear desconfiança i el filòsof Abraham Kaplan, que formava part de l'equip precursor, va realitzar una investigació experimental en la qual va demostrar que la qualitat dels resultats obtinguts com a fruit de la feina d'un grup d'experts era molt superior a la d'una de realitzada per un de sol. Amb el temps aquesta metodologia ha estat àmpliament utilitzada com a eina per ajudar a pronosticar, planificar i prendre decisions en una gran varietat de disciplines. (Dimitrijevic et al, 2012)

El mètode Delphi busca trobar un cert grau de consens entre un grup d'experts en un tema particular i ho fa segons Linston i Turoff (2002) mitjançant un procediment sistemàtic de petició i recollida de judicis subjectius a través d'una seqüència de qüestionaris acuradament dissenyats, intercalats per resums d'informació i retroalimentació de les opinions derivades de les respostes. Es distingeix d'altres tècniques d'interacció grupal per tres aspectes. El primer és l'anonimat entre els participants; el segon, la iteració múltiple de les respostes del grup amb feedback intercalat, i l'últim, la presentació d'una anàlisi estadística.

D'aquestes característiques es deriven almenys quatre avantatges:

- Un augment de la fiabilitat gràcies a l'ús de tècniques de presa de decisions grupals d'experts en lloc de consultar a un de sol.

- Una participació anònima i l'ús de qüestionaris que evita els problemes associats a les entrevistes grupals, on la persuasió enganyosa, la deferència a l'autoritat, l'impacte del domini del llenguatge o les reticències a canviar d'idea, poden distorsionar la imparcialitat de les opinions.
- Un grau de consens assolit pel grup com a reflex d'opinions raonades a causa d'un procés que obliga els participants a considerar lògicament el problema a estudi i a escriure les seves respostes.
- Una gran facilitat i flexibilitat que permet la participació d'un grup d'experts curosament seleccionat i allunyat geogràficament.

Alguns dels seus desavantatges són la durada del procés, que ha d'estar ben mesurat i controlat; la possible influència de l'investigador a causa de la formulació de les preguntes; i la dificultat de valorar l'experiència del grup pel fet que ells no arriben a reunir-se mai.

Hi ha diferents tipus de Delphi, des del més convencional que requereix un panell d'experts especialistes i s'utilitza com a instrument de *previsió/estimació consensuada*, al més específic, com per exemple quan s'utilitza com a instrument d'aprenentatge o amb l'objectiu d'impactar sobre una realitat. En molts casos l'ús del mètode combina diverses de les finalitats (Reguant-Álvarez i Torrado-Fonseca, 2015). En el cas del present estudi s'ha orientat cap a l'anàlisi i comprensió d'una qüestió complexa a través del coneixement d'opinions expertes, buscant diferents opcions, tendències o escenaris que serveixin de base a una conceptualització de consens.

Un cop seleccionat el mètode i comprovat que s'ajusta a les necessitats de l'estudi, s'ha escollit un comitè científic i s'han seguit pas a pas cadascuna de les seves fases o etapes tal com es representen a la Figura 1. Per descomptat, a mesura que avançava l'estudi s'han pres decisions que, com comenta López-Gómez (2018), exigeixen a l'investigador una bona dosi de tolerància a la incertesa, al tenir fora del seu control alguns factors com la qualitat de les respostes, l'abandonament d'experts, o la demora dels terminis de lliurament. Una adequada planificació i una fluida comunicació amb els experts han estat la *taula de salvació* que ha ajudat a reduir els riscos.

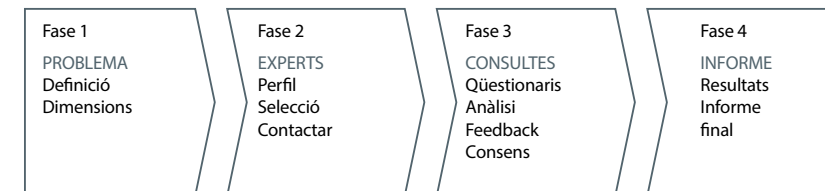

Figura 1. Fases del procés

Per a la selecció del comitè es van tenir en compte els següents criteris:

- 1) Condició d'acadèmic i experiència investigadora;
- 2) Coneixement de la Personalització com a afectat o com a especialista;
- 3) Cert coneixement del

mètode Delphi.

En cada fase es van realitzar les tasques següents:

- Fase 1, es va delimitar el problema i establir els objectius de la consulta així com les seves dimensions.
- Fase 2, es va conformar el grup d'informants, determinar el perfil i nombre de participants, concretar uns criteris de selecció i contactar amb els candidats. En aquest cas es va fer prevaler la qualitat a la quantitat i es va decidir que l'ideal seria comptar amb un grup heterogeni d'entre 15 i 20 experts.
- Fase 3, es va elaborar el qüestionari inicial que havia de facilitar aconseguir els objectius proposats i es va concretar el nombre i tipus de rondes. La primera seria de preguntes obertes, la segona contindria el feedback de la primera i demanaria una primera valoració i la tercera contindria un segon feedback i demanaria la prioritització dels ítems del consens de més a menys important.
- Fase 4, es van analitzar els resultats de l'última ronda i es va produir l'informe de devolució final amb els ítems del consens i les principals raons de dissentiment.

2.2. Els experts participants

La tasca d'elecció dels experts és un aspecte fonamental per a la qualitat de l'estudi. En aquest cas particular interessava més que el grup de participants representés la pluralitat més gran d'opinions possible, ja que l'objectiu era buscar el màxim consens sobre un tema d'interès per a tota una comunitat internacional, formada per tots els professionals, usuaris i estudiosos de l'educació escolar actual.

La primera decisió que calia prendre era sobre el perfil adequat d'expert, en aquest sentit Reguart-Álvarez i Torrado-Fonseca (2015) consideren que hi ha dos tipus "d'expert": d'una banda aquells als que podríem anomenar *afectats o implicats* en referència a persones coneixedores de la situació a estudiar al marge dels seus títols; i d'altra banda, tenim els *especialistes*, que haurien de tenir una trajectòria acadèmica, mèrits especials, experiència professional destacada, i altres trets pels quals ressaltin en el tema a estudi. En el nostre cas ens interessaven els experts *especialistes* ja que busquem analitzar un concepte i orientar cap a la seva aplicació. No obstant això, vam veure important fer algunes distincions entre diferents perfils amb la finalitat d'assegurar la representació de la major part de posicions i perspectives sobre el tema. Així en un primer moment distingim els següents factors de perfil:

- Acadèmics
- Professionals
- Analistes / Assessors
- Especialistes en personalització
- Tradició pedagògica
- Col·laboració amb Víctor García Hoz

Tot i que el nostre propòsit estava centrat en la personalització, a causa de la seva rellevància en l'actualitat educativa, ens interessaven també perfils que tot i ser especialistes en temes educatius no ho fossin específicament en el tema en qüestió. Un altre tema important era garantir les diferents mirades cap a la personalització. La distinció sobre si era col·laborador del pedagog Víctor García Hoz, ens ajudava a garantir l'obertura cap a perspectives diferents de la Institució i evitar contaminar el consens. Finalment, volíem comptar amb experts internacionals per tal d'incloure les visions de tradicions pedagògiques diferents de l'espanyola.

A partir d'aquests factors es va fer una recerca de potencials participants. Es va contactar amb alguns directament explicant-los breument el projecte i convidant-los a participar-hi; a altres se'ls va convidar a través del contacte amb professionals del tema que els van recomanar, i alhora van facilitar el primer contacte. Finalment es va fer una llista de 30 candidats dels quals interessava convèncer-ne entre 15 i 20. Després del primer contacte, 17 van respondre afirmativament i se'ls va enviar la carta oficial d'invitació. Van arribar a completar tot el procés 14 experts, la qual cosa suposa un nombre més que acceptable. Segons Linston i Turoff (2002), el mínim de participants en un Panell Delphi és de 10 reduint l'error i millorant la fiabilitat amb l'augment de la mida del grup. No obstant això, els estudis inicials fets per la Rand Corporation per establir una mida òptima, van assenyalar un mínim de 7 i un màxim de 30 experts. A més de la relació entre mida i rendiment, és imprescindible tenir en compte la relació entre el cost i el benefici per assegurar la viabilitat.

A la Taula 1 es pot veure la seva distribució per factors:

FACTOR	TOTAL	PERCENTATGE
Acadèmics	8	57 %
Professionals	6	43 %
Analistes / Assessors / Autors	14	100 %
Especialista en Personalització	8	57 %
Tradició Pedagògica	4 Anglosaxona / 10 Hispana	28% Anglosaxona 72% Hispana
Col·laboració amb Víctor García Hoz	2	14 %
Sexe	5 Dones / 9 Homes	36 % Dones 64 % Homes

Taula 1: Distribució d'experts segons factors de perfil

El perfil de cada un dels participants inclou 4 o més factors. (Vegeu a l'annex 1 el llistat complet d'experts i el seu CV).

2.3. El camí cap al consens

Un cop configurat el grup d'experts calia iniciar el camí cap al consens. Ja estava tot preparat per al viatge, ara convenia pensar com s'aconseguirien els objectius de cada etapa. Pensant en l'objectiu final, es va dissenyar un procés de consultes en tres etapes semblant a l'utilitzat

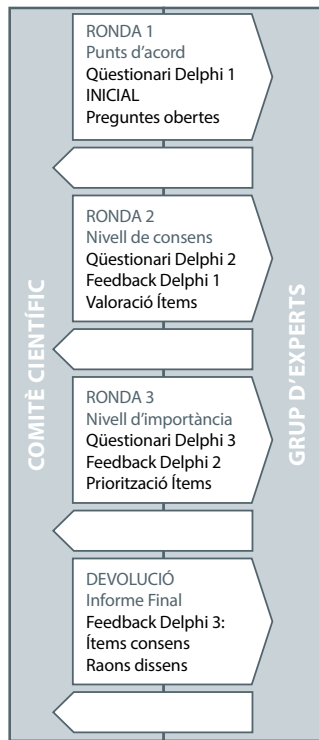

Figura 2. Esquema Rondes de la Fase 3. Adaptació de Pozo et al., 2007

en altres estudis de l'àmbit educatiu (Linston i Turoff, 2002). Cadascuna de les etapes estava encaminada a fer un pas més per assolir l'objectiu de l'estudi, el consens. La Figura 2 mostra el recorregut per etapes i la de ronda de consulta corresponent per a cada un.

En aquest punt calia definir uns criteris de saturació que determinessin la finalització del procés. Aquests criteris havien de concretar el grau de consens i estabilitat exigits per a la finalització del viatge. Com que interessava el màxim nivell d'acord, es va establir un grau de convergència mínim de les opinions individuals del 80% i una homogeneïtat en les respostes inferior al 0,8, en un rang de 0 a 1. Pel que fa a l'estabilitat, entesa com la no variabilitat significativa de les opinions dels experts entre rondes successives, es va escollir tancar el nombre de rondes a 3. La decisió va estar motivada per tres factors: la consideració de les recomanacions Linstone i Turoff (2002) per a estudis en educació, les dades sobre l'escassa probabilitat que augmenti l'acord a partir de la tercera ronda (López-Gómez 2018) i el desig d'evitar allargar el procés i patir el cansament dels participants.

1a ETAPA. Punts d'acord

A la primera etapa o ronda es va buscar determinar els punts d'acord. Per a realitzar-ho es va preparar un qüestionari inicial de preguntes obertes. Cada pregunta estava formulada amb imparcialitat i senzillesa per afavorir al màxim la llibertat de l'expert per expressar-se amb comoditat i evitar la influència de l'investigador cap a una resposta concreta. El qüestionari es va orientar a aconseguir l'objectiu de l'estudi i les seves dimensions, dedicant un bloc de preguntes per a cada un d'ells, tal com reflecteix la Taula 3. Amb la finalitat d'evitar distraccions cap a temes col·laterals i enfocar les respostes al màxim en l'àmbit de la personalització es va proposar un marc comú de referència per a una educació de qualitat al segle XXI basat en les propostes de la UNESCO, a partir del qual tots els experts havien de contestar:

“La meva humanitat està lligada a la teva, i per això només podem ser humans junts”.

Desmond Tutu, activista de drets humans, bisbe de Sudàfrica.

“Sostenir i promoure la dignitat, la capacitat i el benestar de la persona humana en relació amb els altres i amb la natura hauria de ser el propòsit fonamental de l'educació del S.XXI. Necessitem una visió holística de l'educació que superi dicotomies tradicionals entre aspectes cognitius, emocionals i ètics, juntament amb un enfocament integral que inclogui els quatre pilars de l'aprenentatge: Aprendre a conèixer, Aprendre a fer, Aprendre a ser i Aprendre a viure junts. Des d'una inspiració humanista de l'educació i el desenvolupament

proposem considerar l'educació i el coneixement de béns comuns mundials”.

UNESCO 2015. Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?

“Una educació empoderadora és la que construeix els recursos humans que necessitem per a ser productius, per a continuar aprenent, resoldre problemes, ser creatius i viure amb la natura, en pau i harmonia. Quan les nacions garanteixen aquest tipus d'educació a tot el món al llarg de tota la vida, es posa en marxa una revolució silenciosa: l'educació passa a ser el motor del desenvolupament sostenible i la clau per a un món millor.”

C. Power (2015). The power of education. Education for All, Development, Globalisation and UNESCO

Un cop es van rebre totes les respostes es van codificar amb NVivo 11 i es van categoritzar i resumir les opinions dels experts en un total de 125 categories i 145 ítems. A la Taula 3 s'inclou la distribució d'ítems junt amb els blocs i preguntes.

ENUNCIAT	ÍTEMS
BLOC 1: Conceptualització Objectiu 1: Arribar a una conceptualització sobre personalització en educació.	
1.1. Escriu almenys tres diferències entre els següents conceptes aplicats a l'educació: Personalització i Individualització • Personalització i Diferenciació • Personalització i Inclusió • Personalització i...	28
1.2. Explica què entens per: • Ensenyament Personalitzat • Aprenentatge Personalitzat • Entorn Personalitzat d'Aprenentatge • Educació Personalitzada	25
BLOC 2: Fonaments Objectiu 2: Aprofundir en el sentit de la Personalització en Educació.	
2.1 Enumera i justifica les principals causes per les quals les diferents activitats educatives haurien de ser personalitzades.	10
BLOC 3: Finalitat Objectiu 3: Justificar la importància d'invertir en Personalitzar l'Educació.	
3.1 Especifica i argumenta els principals objectius que busca la personalització de l'educació.	4
BLOC 4 Principis de personalització Objectiu 4: Tenir una llista de principis o criteris que serveixin de guia a la implementació i avaluació d'una personalització eficaç.	

4.1. Escriure uns principis bàsics en referència als següents àmbits i elements des d'una òptica personalitzada de l'educació:	40
<ul style="list-style-type: none"> • L'escola • Aspectes organitzatius • Currículum, Metodologia i Avaluació • El paper del professorat i estil d'ensenyament • Orientació educativa • La família • La tecnologia • La família • La societat • Els mitjans de comunicació i entreteniment • Altres 	
BLOC 5: La personalització d'avui. Estratègies, dificultats i recomanacions	
Objectiu 5: Proposar i especificar estratègies, recomanacions i dificultats en la implementació de l'Educació personalitzada.	
5.1 Segons la teva opinió, quins són els grans reptes de l'educació d'avui? Com pot l'Educació personalitzada donar resposta a cadascun?	6
5.2. Descriu breument estratègies que consideris nuclears per a implementar eficaçment l'Educació personalitzada.	7
5.3. Indica algunes recomanacions per a posar en pràctica la personalització de l'educació. .	11
5.4. Enumera algunes dificultats que consideris importants a l'hora d'implementar la personalització en educació.	3
BLOC 6: Futur de la personalització	
Objectiu: Projectar el futur de l'educació personalitzada per a fer que sigui possible.	
6.1 Imagina que vius el 2030. Descriu alguns aspectes que cregueis que caracteritzen l'Educació Personalitzada.	9
PREGUNTA FINAL	
7. Quins altres aspectes sobre Educació Personalitzada et sembla important comentar? Explica'ls breument.	2

Taula 3. Distribució d'ítems per blocs i preguntes

2a ETAPA. Nivell de consens

La segona ronda és l'etapa del nivell de consens. Ara es va demanar a cada participant que valorés cada ítem segons un grau d'acord en una escala del 0 al 6. El segon qüestionari contenia una síntesi de les respostes i tenia com a objectiu assolir un cert nivell de consens. Cada resposta es va resumir en una estructura de categories i ítems. Es van incloure únicament idees que responien directament a les preguntes, es van evitar reiteracions entre preguntes i es van ometre idees o comentaris col·laterals.

A causa de la gran diversitat en els perfils dels experts, els discursos de les respostes del primer qüestionari van ser molt diferents i aconseguir un bon resum del contingut va ser laboriós. Es va intentar homogeneïtzar la terminologia per afavorir la comprensió de cada plantejament tot i el risc de perdre matisos i profunditat, però es va decidir que donar prioritat a un cert grau de simplicitat ajudaria a assolir millor l'objectiu, i així va succeir. A la primera ronda alguns experts van destacar la importància de tenir una visió concreta de la persona i la seva educació. Per aquest motiu, en el segon qüestionari es va tornar a incloure el marc antropològic i la idea sobre l'educació proposat per la UNESCO i es va recordar als experts la proposta inicial de tenir-lo com a punt de partida del consens.

En acabar el qüestionari es va afegir una pregunta per tal de permetre als participants suggerir aclariments o modificacions en alguns ítems i escriure la corresponent justificació.

3a ETAPA. Nivell d'importància

Després del segon qüestionari es van obtenir les valoracions mitjanes de cada ítem i comentaris per a la modificació d'alguns ítems. A partir d'aquí vam arribar a l'última ronda o etapa de la jerarquització. Aquesta vegada els experts havien de prioritzar els ítems del consens de cadascuna de les preguntes del qüestionari inicial. A causa de la quantitat de suggeriments sobre canvis en ítems rebuts, es va decidir fer una revisió d'alguns dels ítems i demanar als experts una segona valoració. El feedback de la segona ronda va incorporar, a més del qüestionari, un document que contenia els ítems que superaven el nivell mínim de consens requerit: el 80% i les mitjanes obtingudes per cadascun, al costat dels ítems modificats. En aquest cas la tasca a realitzar va ser doble, d'una banda es demanava valorar els ítems revisats, i per l'altra prioritzar els ítems per preguntes.

Un cop finalitzades les tres etapes es va enviar a cadascun dels participants un informe final amb la relació d'ítems de consens i els estadístics de tendència central i dispersió necessaris per valorar la qualitat de consens. Encara que en l'estudi s'han analitzat les estadístiques: mitjana, mediana, moda, valor màxim i mínim, desviació típica i coeficient de variació; en l'informe final s'incorporen únicament les mitjanes en percentatge i el seu corresponent coeficient de variació. D'aquesta manera s'intenta donar la informació suficient per valorar el resultat sense saturar amb excessives dades que dificultarien centrar-se en el fet rellevant.

L'informe final conté un llistat dels 129 ítems que han superat les condicions de consens en la segona ronda o tercera després de ser revisats amb les indicacions d'alguns experts. Els ítems estan organitzats per preguntes i prioritzats segons el rànquing aconseguit, i van acompanyats de la mitjana del rànquing i la mitjana de consens, en ambdós casos s'afegeix el corresponent grau d'homogeneïtzació de les respostes (coeficient de variació).

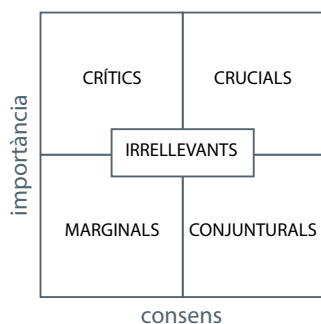
Durant les tres rondes de consultes es va anar construint un consens de la següent manera: dels 145 ítems obtinguts de les respostes del qüestionari inicial, a la segona ronda 11 van ser eliminats, 82 acceptats i 52 revisats per recomanació d'alguns dels experts i presentats a una nova valoració. A la tercera ronda 5 ítems més van ser eliminats, quedant un total de 129 ítems amb una puntuació superior al 80% i un grau d'homogeneïtat en les respostes més que acceptable (C.V. inferior al 0,3 en tots els casos). Dels 129 ítems de consens, 54 superen el 90% i 62 el 85%.

3. ACORD FINAL

3.1. Les idees de consens

Com en tot viatge, a la fi del recorregut convé fer balanç. Aquesta vegada les instantànies que hem anat prenent pel camí estan representades pel conjunt d'ítems de cada etapa. Com que hi ha moltes "imatges" és convenient organitzar-les bé i analitzar-les una a una. Per no perdre detall els 145 ítems es presenten distribuïts en taules per preguntes seguint els objectius plantejats al principi. Cada ítem es presenta acompanyat del percentatge corresponent al nivell d'acord que ha assolit (mitjana) i el grau d'importància (rànkning) rebut. Per a cada valor s'aporta a més, el nivell d'homogeneïtat de les respostes mesurat per l'índex de variació (C.V. coeficient de variació) que té valors entre 0 i 1. En el cas del nivell de consens, a més de la mitjana corresponent a tot el grup d'experts, s'ha calculat el percentatge relatiu als següents subgrups d'experts: professionals de l'educació tant si són especialistes en personalització com si no (PR), acadèmics especialistes en personalització (AP) i acadèmics especialistes en educació en general (AE). Aquestes tres dades completen la informació i ens ajuden a comprendre el nivell de consens o dissens. És interessant veure com en molts casos tots dos grups d'acadèmics donen una valoració similar però significativament diferent dels professionals i viceversa. En altres casos un grup es distingeix de la resta de manera rellevant.

Una altra estratègia que s'ha utilitzat per analitzar les dades és distribuir-les en cinc categories d'ítems segons el nivell d'importància i el de consens, tal com proposa Ruiz Olabuénaga (2003). Els diferents tipus d'ítems es poden representar en una taula de doble entrada com la de la Figura 3. Les cinc categories són: ítems *crítics*, idees importants que no han arribat al consens mínim requerit; ítems *crucials*, idees importants amb un alt nivell d'acord; ítems *marginals*, idees poc importants amb un baix nivell d'acord; ítems *conjunturals*, on se situen les idees poc importants que han assolit un alt nivell de consens; i finalment ítems *irrellevants*, per idees ni gaire rellevants ni de gaire consens. Per tenir una idea detallada del consens es va realitzar una anàlisi dels 145 ítems seguint el següent esquema: 1) nivell de consens i homogeneïtat general; 2) nivell de consens per grups d'experts; i 3) classificació dels ítems en les cinc categories. Durant l'anàlisi es completa la informació amb alguns comentaris sobre el contingut, el dissens d'algun expert i la gènesi d'alguns dels ítems.

Adaptat de Ruiz Olabuénaga (2003)
Figura 3. Distribució de resultats

Bloc 1. Conceptualització

Objectiu 1: Arribar a una conceptualització sobre personalització en educació

Per tal d'arribar a una definició precisa del que s'entén per personalització s'ha preguntat als experts sobre termes com

individualització, diferenciació i inclusió, que de vegades es confonen o s'utilitzen com a sinònims de personalització. També s'ha preguntat per diferents aplicacions del terme als diversos àmbits educatius com l'ensenyament, l'aprenentatge o l'entorn.

1. Diferències entre personalització i individualització

Tal com es mostra la taula 4, dels nou ítems que resumeixen les idees expressades pels experts sobre la diferència entre personalització i individualització, 8 van superar el 80% de consens i 5 d'ells el 90%. En tots els casos el grau d'homogeneïtat en les respostes és alt, amb un coeficient de variació inferior a 0,25.

Si observem el nivell de consens per grups d'experts, veiem que en tots els casos menys a l'ítem 7 el nivell de consens dels dos grups amb experts acadèmics és considerablement superior al dels experts professionals, i en tots els casos menys a l'ítem personalització pel que fa al protagonisme més gran del professor i l'alumne respectivament. Els acadèmics semblen estar gairebé al 100% d'acord i els professionals només al 75%.

L'ítem amb menor acord, el 8, és també el considerat el menys important i amb la valoració per part dels experts no acadèmics, inferior al 75%. Aquest ítem va rebre en la segona ronda una valoració del 77%. Es va reformular amb el suggeriment d'algun expert i en la tercera ronda va arribar al 81% fregant el mínim, però algun expert ha mostrat la seva dissensió comentant el següent: "Penso que hi ha plantejaments de la individualització que van més enllà de la dimensió intel·lectual de l'aprenent, en conseqüència no es pot afirmar que aquest sigui un tret distintiu de la personalització".

Si es classifiquen els ítems del consens segons la relació entre la importància i el nivell d'acord, podem classificar com *crucials*, importants i amb alt nivell de consens els ítems 1, 2, 3, i 4. En ells s'enfoquen les qualitats de la personalització, destacant l'atenció a la singularitat de cada alumne i les seves necessitats personals, i la rellevància de la promoció de la solidaritat en un context d'interacció social. La resta d'ítems amb un consens superior al 80%, el 5, 6, 7, i 8 contindrien idees *conjunturals*, principalment sobre individualització. En ells la idea més significativa es resumeix en la frase "el protagonisme l'assumeix el professor que elabora programacions individuals d'un mateix currículum". L'ítem 9 que no arriba al mínim però hi és a prop es classificaria com *irrellevant*, ni gaire important ni de gaire consens.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
1 En personalització, el docent té un paper de guia i reconeix i impulsa la capacitat de l'alumne i alumna per prendre decisions sobre el seu propi aprenentatge, de forma progressiva. L'alumne aprèn a assumir la responsabilitat del que aprèn i a establir, monitorar i assolir fites al llarg del seu camí d'aprenentatge.	1	44%	0,8	90% PR 83% AP 96% AE 96%	0,14
2 La personalització suposa un enfocament més global i integral, que fa no només referència a l'aprenentatge de continguts; aprofita les sinergies del grup i les diferències entre els individus per estimular, enriquir, millorar, transformar i fer créixer les capacitats, interessos i motivació de cada alumne, gràcies a la interacció amb el seu grup, a través de debats, projectes i propostes diverses.	2	48%	0,57	92% PR 90% AP 92% AE 96%	0,12
3 La individualització es projecta en el cultiu de certa singularitat personal. La personalització, al costat del cultiu de la singularitat, aspira a fer efectiva la participació i la solidaritat en un context d'interacció social.	3	53%	0,52	90% PR 80% AP 100% AE 92%	0,2
4 En personalització s'ajusta l'atenció educativa a les necessitats, característiques, interessos, objectius, talents, i expectatives de cada alumne i alumna.	4	52%	0,6	92% PR 87% AP 96% AE 96%	0,12
5 A la personalització, els aprenents tenen un protagonisme de primer ordre, resultant trajectòries formatives singulars. En Individualització el protagonisme l'assumeix el professor, resultant programacions individuals d'un mateix currículum.	5	56%	0,34	87% PR 75% AP 96% AE 96%	0,19
6 En individualització el docent planifica itineraris d'aprenentatge diferents per a cada alumne segons ritmes i nivells. És el docent qui programa l'inici i fi de cada unitat didàctica, decideix l'enfocament, la complexitat, i l'amplitud dels continguts, tasques i producte final.	6	62%	0,6	92% PR 89% AP 92% AE 96%	0,14
7 En individualització el docent és responsable de modificar la instrucció en funció de les necessitats i característiques de l'alumne. La instrucció s'acomoda a les necessitats d'aprenentatge dels diferents alumnes. Les metes d'aprenentatge són les mateixes per a tots els estudiants, però aquests poden progressar, a través del material que se'ls ofereix, a diferents velocitats d'acord a les seves necessitats d'aprenentatge.	7	62%	0,37	87% PR 83% AP 96% AE 83%	0,16
8 La individualització es recolza principalment en la dimensió intel·lectual de l'aprenent, la personalització s'ocupa més de les restants dimensions dels éssers humans, moral, social, emocional i física.	8	66%	0,34	81% PR 72% AP 88% AE 88%	0,25
Altres ítems				Mitjana	CV
9 La individualització no té en compte el context de l'alumne, la personalització té molt en compte el context que és molt important per adaptar el procés d'aprenentatge a cada singularitat.				77% PR 80% AP 75% AE 75%	0,31

Taula 4: Personalització i individualització

2. Diferències entre personalització i diferenciació

La taula 5 mostra com dels 5 ítems que resumeixen les idees sobre la

diferència entre personalització i diferenciació, 3 van arribar a un consens entre el 83% i el 87%. En tots els casos el grau d'homogeneïtat a les respostes és alt, amb un coeficient de variació inferior a 0,23.

Si observem el nivell de consens per grups d'experts, podem destacar dues dades. D'una banda, l'ítem 10 arriba a un consens del 96% en el grup d'acadèmics especialistes en personalització, bastant superior al 73% del grup dels professionals i el 88% de la resta dels acadèmics. Aquest ítem destaca de la personalització l'atenció a la "singularitat global de cada alumne aportant-li el que necessita per créixer en totes les seves dimensions en un entorn social en què es valoren tots els seus talents", en contrast amb una diferenciació únicament per nivells. D'altra banda, l'ítem 12 si bé arriba al nivell mínim de consens global, amb els experts professionals amb prou feines arriba a un 73%; probablement això sigui a causa de la predilecció que proposa cap a la personalització i la distància cap a la diferenciació per nivells, aspecte, que segons ha manifestat algun expert d'aquest grup, és necessari en personalització.

L'ítem 12 és, paradoxalment, el que aconsegueix un major nivell de consens, 87%, però és considerat el menys important. Aquest ítem va treure a la segona ronda una valoració inferior i va ser modificat per suggeriment d'algun expert, pujant la seva valoració a la ronda posterior. No obstant això, un expert dissenteix i argumenta el següent: "No acabo de veure aquesta dicotomia entre personalització i diferenciació, llevat que es vulgui assemblar diferenciació amb un itinerari individualitzat. Entenc que personalitzar requereix diferenciar el mètode, l'objectiu, els continguts i estratègies segons el perfil de l'alumne, en un context d'interacció amb el grup-classe". En aquest sentit es pot observar com l'ítem 14 que no va arribar a assolir el nivell mínim de consens, es trobaria en la línia d'aquesta mateixa idea.

En la classificació d'ítems segons la relació entre importància i nivell d'acord, tindriem com a *crucials* els ítems 10 i 11, mentre que l'ítem 12 seria *conjuntural*, més encara quan se li dona una importància relativa i podria entrar en contradicció amb els altres dos ítems de consens. L'ítem 13 seria una idea *crítica*, ja que encara que no arriba al mínim consens tracta el mateix tema que els ítems 10 i 11 tot associant diferenciació a aprenentatge individualitzat i personalització a aprenentatge personal. L'ítem 14 el considerariem *marginal* per no arribar al consens ni tocar un tema important.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
10 En diferenciació, alumnes individuals o grups d'alumnes reben diferent instrucció segons les seves necessitats pel que fa al nivell de domini de contingut i habilitat. El pla d'estudis i els objectius d'aprenentatge s'ajusten en funció de les característiques de grups d'alumnes. Personalització implica diferenciar no per capacitats i talents sinó per la singularitat global de cada persona. Així personalitzar aporta a cada alumne el que necessita per créixer com a persona en totes les seves dimensions en un entorn social en què es valoren tots els talents.	1	45%	0,67	85% PR 73% AP 96% AE 88%	0,23
11 La diferenciació és el pas previ a la personalització. El docent ha de conèixer i comprendre el perfil únic que cada alumne presenta a l'aula per diferenciar els objectius del seu aprenentatge mitjançant estratègies de personalització. La diferenciació s'ha d'acompanyar amb estratègies de personalització de manera que no impliqui separar els alumnes en grups diferenciats per nivells, com passa de vegades amb l'ús de la programació multinivell.	2	50%	0,5	83% PR 73% AP 88% AE 92%	0,23
12 La personalització està centrada en l'aprenent i la diferenciació en el professor. En diferenciació, el professor és responsable d'una varietat d'instruccions, tecnologia i recursos per donar suport a les necessitats d'aprenentatge de grups diferents d'alumnes. A la personalització, l'alumne adquireix habilitats per seleccionar i utilitzar la tecnologia i recursos apropiats per donar suport i millorar el seu aprenentatge.	3	57%	0,54	87% PR 90% AP 88% AE 83%	0,18
Altres ítems				Mitjana	CV
13 La diferenciació es troba en la base de l'aprenentatge individualitzat i té en compte les preferències d'aprenentatge dels alumnes. Hi ha uns objectius i metes d'aprenentatge comuns i altres individuals. El mètode enfocament de l'ensenyament varia d'acord a les diferències individuals d'aprenentatge segons el marc UdL (Universal Design Learning) basat en els avenços en pedagogia i neuroeducació. La personalització és a la base de l'aprenentatge personal i té en compte tota la persona, els seus interessos, motivacions i capacitat de decisió sobre el seu propi procés d'aprenentatge.				71% PR 60% AP 75% AE 79%	0,4
14 La personalització i diferenciació són filosofies de l'educació (en expressió de John Dewey) pertanyents a la tradició de les pedagogies "centrades en l'aprenent" i en un pla més general de les propostes constructivistes. La diferenciació permet al docent aprofitar i gestionar les diferències per generar experiències d'aprenentatge personals.				75% PR 81% AP 62% AE 79%	0,27

Taula 5: Personalització i diferenciació

3. Diferències entre personalització i inclusió

Dels 10 ítems, que es poden veure a la taula 6, en els quals els experts expressen les seves idees sobre la diferència entre personalització i inclusió, 8 van superar el 80% de consens i 6 d'ells el 90%. En tots els casos el grau d'homogeneïtat en les respostes és alt, amb un coeficient de variació inferior a 0,2.

Per grups d'experts s'observen algunes discrepàncies. Per exemple,

l'ítem 16, en el qual es distingeix inclusió i personalització pels objectius comuns de la primera i els individuals de la segona, el grup d'acadèmics especialistes en personalització no arriba al consens mínim. L'ítem 19, en el qual es defineix incloure com a "integrar" a l'aula alumnes amb necessitats especials, el grup amb baix acord és el de professionals. No obstant això, aquest mateix grup en els ítems 18 i 21, on es concreten algunes idees més sobre inclusió properes a la personalització, arriba a un consens més enllà del 94%. Cal comentar que algun dels experts acadèmics dissenteix tot argumentant que l'ítem 21 és "poc específic i el seu contingut és aplicable a altres plantejaments pedagògics".

Els ítems considerats importants com el 15, 16, 17 i 18 tenen a més un bon consens i això els converteix en ítems *crucials*. Les idees que destaquen es poden resumir en l'afirmació "una educació personalitzada és necessàriament inclusiva però no a l'inrevés". Aquesta idea ha estat valorada amb una mitjana del 96% pel 70% dels experts, els pertanyents als grups de professionals i els acadèmics especialistes en personalització. Una altra idea *crucial* seria que la "inclusió busca eliminar totes les barreres d'aprenentatge i la personalització busca el ple desenvolupament de cada persona mitjançant un aprenentatge amb sentit i valor personal". Els ítems 19, 20, 21 i 22 serien *conjunturals*, ja que sense ser gaire importants tenen un nivell considerable de consens. Els ítems que no han arribat al mínim consens es classificarien de la següent manera: el 23 com a *crític* per tractar un tema important com la tensió entre equitat i qualitat, i el 24 com a *marginal*, ja que el contingut es podria dir que és una mica generalista.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
15 Una educació personalitzada és necessàriament inclusiva però no a l'inrevés. Es pot incloure per homogeneïtzar, no per conrear aquestes trajectòries personals. I de la mateixa manera incloure en un enfocament personalitzat no implica fer que els alumnes amb desenvolupaments atípics s'apropin el més possible al desenvolupament "normal" sinó fomentar en ells les seves pròpies capacitats, en alguns casos diferenciades i molt potents, a més de crear entorns d'aprenentatge personalitzats que els facilitin l'accés a aquelles competències que els resulten menys favorables.	1	49%	0,73	90% PR 90% AP 96% AE 83%	0,12

16 La inclusió es focalitza en els objectius comuns, que han de ser assolits per tots. La personalització, a més de cobrir aquesta preocupació bàsica, es distingeix per l'atenció als objectius individuals, propis de cada alumne, que han de coadjuvar a la configuració de la seva personalitat.	2	49%	0,62	85% PR 83% AP 79% AE 92%	0,19
17 La inclusió busca eliminar totes les barreres que dificulten o impedeixen l'accés a l'aprenentatge, siguin quines siguin la naturalesa i l'origen d'aquestes barreres. La personalització és un plantejament educatiu que busca el ple desenvolupament de cada persona mitjançant un aprenentatge amb sentit i valor personal.	3	53%	0,59	90% PR 90% AP 92% AE 88%	0,12
18 Inclusió implica crear entorns d'aprenentatge i desenvolupament que permeten a cada alumne aportar des de les seves capacitats. Afavorir que l'entorn s'adapti a les necessitats, motivació, interessos i capacitats de cada alumne.	4	55%	0,57	90% PR 94% AP 88% AE 88%	0,09
19 Inclusió s'associa a "integrar" aprenents amb necessitats educatives especials a l'aula. Personalitzar es refereix a tenir en compte les necessitats i singularitats de tots.	5	59%	0,43	88% PR 83% AP 88% AE 96%	0,14
20 La inclusió significa no deixar cap persona exclosa per raó dels seus orígens, context cultural o socioeconòmic, situació psico-física o creences personals, de manera que quedi integrada, inclosa, com una més. La personalització indica una acció educativa intencional que, per la seva pròpia naturalesa, mai és excloent i que considera l'adaptació a les peculiaritats de cada alumne a l'hora d'afrontar l'acte educatiu.	6	59%	0,36	90% PR 80% AP 96% AE 83%	0,16
21 Incloure és fer partícip a tots d'una educació de qualitat. Fer-los sentir membres indispensables i valorats de la societat. Això implica personalitzar i una visió integral de la persona i el seu desenvolupament.	7	60%	0,56	92% PR 97% AP 88% AE 88%	0,14
22 La inclusió, per a ser veritable, suposa un entorn adaptat a les necessitats de cada persona, és una exigència de l'equitat. Sense personalització no hi ha veritable inclusió, ja que sentir-inclòs implica sentir-se respectat i valorat en la teva individualitat.	8	65%	0,35	92% PR 92% AP 92% AE 92%	0,16
Altres ítems				Mitjana	CV
23 La perspectiva inclusiva presenta una preocupació central per l'equitat, com a finalitat educativa, relegant-a un segon pla l'assoliment de l'excel·lència, tot i que suposadament una inclusió autèntica hagi de contribuir al màxim desenvolupament de les capacitats personals. La personalització, al costat de la preocupació per la integració social, insisteix en la diferenciació personal, en la progressiva possibilitat d'aprofundir en la formació humana per assolir les majors cotes possibles de qualitat en cada ésser humà concret. En algunes situacions pot manifestar una tensió aparentment insuperable entre aquests dos pols: equitat i qualitat.				74% PR 77% AP 75% AE 70%	0,25
24 La inclusió està centrada en el professorat i en un pla d'estudis. S'atenen a les necessitats acadèmiques, socials, emocionals i físiques de cada alumne adaptant la instrucció, eines i recursos. S'utilitzen les mateixes avaluacions i dades per a tot el grup per mesurar si hi ha o no una millora en l'aprenentatge i modificar la instrucció. La personalització està centrada en l'aprenent. El disseny de la instrucció gira entorn de múltiples camins co-construïts per alumnat i el professorat. L'aprenent arriba a ser autònom en el seu aprenentatge i capaç de monitoritzar el seu propi progrés gràcies a una xarxa de companys, experts i professors que guien i donen suport el seu aprenentatge.				72% PR 73% AP 75% AE 67%	0,29

Taula 6: Personalització i inclusió

4. Altres termes que convé diferenciar de personalització

Tal com es pot veure a la taula 7, cadascun dels ítems d'aquesta pregunta defensa un concepte que, tot i estar relacionat amb la personalització, convé diferenciar. En tres d'ells, el 25, 26 i 27 el consens és alt; al 28 no s'arriba a mínim. En tots ells, excepte en aquest últim, el grau d'homogeneïtat de les respostes és molt bo, amb un CV inferior al 0,19. L'ítem 28 té per part del grup de professionals un consens del 83%. Aquest ítem "va néixer" carregat de polèmica probablement a causa de les diferents tradicions pedagògiques dels participants. En general, mentre els experts de tradició anglosaxona equiparen el model de personalització al competencial, els de tradició hispana tendeixen a dissentir. Algun d'ells especifica:

"La personalització inclou el potencial humà en el seu conjunt i va més enllà d'un enfocament per competències que presenta connotacions conductistes causa de la mateixa noció de competència". La importància de la controvèrsia i el baix consens fan d'aquesta idea un ítem *crític*.

Si s'observa el nivell de consens per grups d'experts, veiem que l'ítem 27, curiosament valorat com menys important, en tots els grups té el consens i homogeneïtat de resposta més alt, arribant en el grup dels acadèmics d'educació a un nivell del 100%. Aquest ítem defensa que la personalització suposa en si mateixa l'atenció a la diversitat, i la importància de reptar als alumnes a sortir dels seus ambients per tenir major consciència d'altres cultures, experiències i oportunitats i promoure la tolerància i alhora celebrar qui són i d'on vénen. En la classificació segons la relació entre importància i acord, el classificaríem com *conjuntural*. Els ítems 25 i 26 aconsegueixen el seu major consens en el grup d'acadèmics especialistes en educació, el que unit a l'alt nivell d'importància atorgat, es classifiquen com ítems *crucials*. L'ítem 25 presenta però una valoració lleugerament inferior al mínim en el grup d'acadèmics d'educació, com algun d'ells suggereix i argumenta, això es deu a l'ampli ús del concepte talent i les diferents interpretacions que se li donen. En moltes ocasions, comenta l'expert, s'associa a intel·ligència i promou, entre el professorat, un dèficit d'atenció a l'aula als alumnes amb menys "talent".

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
25 Una educació de qualitat busca atendre les necessitats personals de l'alumnat afavorint el màxim desenvolupament de les seves potencialitats, això s'aconsegueix amb una educació personalitzada. Així doncs, la personalització afavoreix l'eficàcia en el desenvolupament del talent.	1	61%	0,43	85% PR 81% AP 96% AE 79%	0,17

26 Desenvolupament integral no s'ha de confondre amb personalització. El primer concepte indica que cap dimensió ha de ser exclosa del procés formatiu de la persona, però no necessita la idea de personalització educativa, lligada a cada persona singular, única i irrepetible, més enllà de la consideració d'un procés formatiu el més complet possible.	2	67%	0,62	88% PR 90% AP 92% AE 83%	0,19
27 S'afavoreix el creixement personal de l'alumnat quan se li repta a sortir dels seus contextos i ambients perquè obtingui una major consciència i experiència d'altres cultures, experiències i oportunitats, promovent la tolerància i alhora celebrant qui són i d'on vénen. La personalització en educació suposa l'atenció a la diversitat, no succeeix així a l'inrevés.	3	72%	0,39	95% PR 94% AP 92% AE 100%	0,08
Altres ítems				Mitjana	CV
28 El model personalitzat és equiparable al model competencial doncs, posant a l'alumne al centre, i des d'una visió global i integral, busca un aprenentatge personal a partir de cada singularitat. Això significa que els alumnes avancen sobre el domini demostrat. L'avaluació és significativa i l'experiència d'aprenentatge positiva. Les competències inclouen objectius d'aprenentatge transferibles explícits i mesurables que empoderen els estudiants. Els alumnes reben suport oportú i diferenciat en funció de les seves necessitats d'aprenentatge individuals.				76% PR 83% AP 62% AE 79%	0,38

Taula 7: Altres personalització

5. Explica què entens per Ensenyament personalitzat

Tal com es veu a la taula 8, tots els ítems sobre ensenyament personalitzat van obtenir el nivell mínim de consens i un grau d'homogeneïtat més que acceptable amb un coeficient de variació inferior al 0,3. No obstant això, si s'observen les puntuacions del grup de professionals, trobem dos extrems. D'una banda els ítems 29, 33 i 34 amb prou feines van superar el 70%; per altra banda, el 32 aconsegueix el nivell màxim: un 100%. En aquest ítem es destaca especialment el paper de guia del docent "oferint eines i amb el focus posat en propiciar que cada alumne desenvolupi un sentiment de competència positiu", mentre que en els altres tres es posa el focus en la identitat de l'alumne, la seva autonomia en la presa de decisions i el perfeccionament de les seves qualitats singulars.

Tot i que l'ítem 31 té un bon nivell d'acceptació en general, algun dels experts dissenteix comentant que és poc específic i que el mateix es podria aplicar a diferents estratègies pedagògiques. Una cosa semblant passa amb l'ítem 30, on algun expert opina que l'aplicació de la paraula "integral" va més enllà de l'atenció a les diferents dimensions de la persona i hauria d'incloure, a més, la necessitat d'integrar els diferents ensenyaments en l'aprenent ajudant-lo a donar unitat a tots els aspectes de la seva vida personal.

Els ítems jerarquitats com a més importants amb un nivell alt de consens, el 29, 30, 31 i 32, són *crucials* per a la resposta d'aquesta pregunta. L'ítem 33 és valorat també amb cert nivell d'importància però

el seu consens és una mica inferior. Aquesta puntuació l'ha aconseguit en una tercera ronda després d'una revisió proposada per algun dels experts, però aquesta nova redacció ha rebut també el seu dissentiment, i algun expert segueix demanant que es puntualitzi més el fet que no sempre és necessari "compartir- consensuar" els objectius i criteris d'avaluació. Així, aquest ítem seria més *crític* que *crucial*. Els ítems 34 i 35 pertanyen clarament a la categoria de *conjuntural* perquè encara que compten amb consens, la seva importància és relativa. L'ítem 35 compta amb algun dissentiment per part de diversos experts a causa que agrupa diverses idees i no hi ha perquè estar d'acord en totes.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj	CV	Mitjana	CV
29 Una educació o ensenyament orientat a reforçar i promoure el sentit i el valor personal dels aprenentatges escolars per a cada alumne i alumna. És un ensenyament centrat en l'alumne, que reconeix la seva pròpia identitat, i que es fixa com a objectiu desenvolupar o fomentar capacitats al mateix temps que empodera el mateix alumne en el disseny de la seva trajectòria personal.	1	48%	0,56	86% PR 73% AP 96% AE 92%	0,19
30 Model d'ensenyament amb un caràcter integral, és a dir, comprèn totes les necessitats educatives de l'alumne, tant a nivell cognitiu com corporal, actitudinal, emocional, social, ètic, artístic i transcendent.	2	50%	0,58	86% PR 80% AP 88% AE 92%	0,19
31 Implica entendre el professor com a guia, orientador i facilitador l'aprenentatge de coneixements, estratègies, valors i actituds, de manera que l'alumne els pugui processar i integrar de manera personal, original, pròpia i única.	3	54%	0,48	92% PR 92% AP 88% AE 96%	0,18
32 El docent deixa de ser un distribuïdor de continguts, per esdevenir un gestor de l'aprenentatge. L'avaluació dels alumnes, ja no se centra només a puntuar a la fi del procés, sinó també a oferir una retroalimentació al llarg del mateix. El professorat se centra a oferir guia i eines de desenvolupament i creixement, amb el focus posat a propiciar que cada alumne desenvolupi un sentiment de competència positiu.	4	56%	0,55	90% PR 100% AP 83% AE 92%	0,13
33 És un model d'ensenyament que promou l'autonomia de l'aprenent en la presa de decisions sobre el seu aprenentatge a partir de compartir- consensuar objectius i criteris d'avaluació. Seria el contrari d'un ensenyament basat en la presa de decisions unilateral per part de professor i també d'una proposta en la qual cada alumne fes el que volgués sense rebre cap ajuda del docent respecte a la reflexió de la idoneïtat de les seves decisions.	5	56%	0,55	83% PR 72% AP 88% AE 96%	0,29

34 Model d'ensenyament orientat al cultiu de la identitat personal, al costat dels valors humans universals i d'una preparació científicotècnica. L'ensenyament personalitzat inclou la preocupació per la cura i perfeccionament de les qualitats singulars, aquelles que fan d'algué que sigui qui és i no un altre.	6	60%	0,47	85% PR 73% AP 96% AE 88%	0,19
35 És el procés pel qual l'escola, el professor, adapta la seva tasca a les característiques específiques de cada aprenent. Adoptant primàriament un paper d'assessor i orientador, més que d'expositor de continguts, de manera que utilitza els recursos i elements del procés d'ensenyament de manera adaptada a les fortaleces i debilitats. El professor és el responsable en comprendre les fortaleces i reptes dels seus alumnes i dissenyar una comunitat d'aprenentatge solidària i flexible per crear una experiència òptima de desenvolupament personal per a cada alumne.	7	67%	0,41	90% PR 90% AP 83% AE 96%	0,16

Taula 8: Ensenyament personalitzat

6. Explica què entens per aprenentatge personalitzat

Com podem veure a la Taula 9, 4 dels 6 ítems sobre aprenentatge personalitzat superen el 90%, i en 3 d'ells, el 36, 37, i 39 el consens dels experts acadèmics frega el 100%. Tots ells amb un índex d'homogeneïtat elevat. Dels dos ítems que no arriben a l'acord mínim, el 40 va suscitar certa polèmica per afirmar que tot aprenentatge sempre és personalitzat, i encara que va aconseguir un consens acceptable entre els professionals no va succeir el mateix entre els acadèmics, gairebé el 50% entre els especialistes en educació.

Pel que fa a la relació entre importància i acord, els ítems 36 i 37 estarien dins dels *crucials*. En ells es destaca el protagonisme de l'alumne i es defineix l'aprenentatge personalitzat com un aprenentatge experiencial que "implica l'ús de metodologies d'indagació, així com motivació i responsabilitat personal". Els ítems 38 i 39 valorats com a menys importants passarien a ser *conjunturals*. En el cas de l'ítem 38 hi ha algun dissentiment, ja que conté diverses afirmacions respecte a les quals l'expert en qüestió no està igualment d'acord. L'ítem 40 seria *marginal* i el 41 *crític*, ja que es centra en un tema important com és l'aprenentatge autònom.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
36 Ajuda a cada alumne a identificar i desenvolupar les habilitats que necessita per millorar el seu propi aprenentatge.	1	53%	0,32	95% PR 93% AP 96% AE 96%	0,09

37 És un aprenentatge experiencial, que ajuda a donar sentit i reconstruir l'experiència personal de cada alumne aportant un valor que el transcendeix i enriqueix. Implica l'ús de metodologies d'indagació, així com motivació i responsabilitat personal. El pensament és l'eina pedagògica bàsica que dona unitat a l'aprenentatge.	2	53%	0,49	94% PR 87% AP 96% AE 100%	0,12
38 Requereix la intenció i decisió de la persona, promou aprenentatges consolidats i eficaços, de continguts complexos. És un aprenentatge integrat, que estableix un entramat de relacions significatives que dona unitat al conjunt de coneixements, aptituds i valors assimilats. Un model d'aprenentatge personalitzat integra a més les diverses fonts de l'experiència de la persona, les diverses capacitats, perceptiva, reflexiva, creativa, retentiva i expressiva.	3	59%	0,49	90% PR 87% AP 88% AE 96%	0,18
39 Enfocament que s'adapta al ritme, interessos, preferències, context i necessitats de l'alumne. Els objectius, el contingut i el mètode d'instrucció pot variar d'un alumne a un altre. Les intervencions i el suport personal es basen en evidències objectives per assegurar que cada aprenent progressi adequadament.	4	60%	0,59	92% PR 86% AP 96% AE 96%	0,12
Altres ítems				Mitjana	CV
40 Tot aprenentatge sempre és personalitzat. Fins i tot quan l'ensenyament és homogeni, el que cada alumne aprèn, assimila, reté, comprèn, interioritza i recorda, el que serà capaç de transferir a altres contextos i el que significa per a ell, en termes de desenvolupament personal, cognitiu, social o emocional, és únic i diferent, i depèn del seu context personal i familiar, del seu perfil cognitiu, personalitat, interessos, motivació i de les interaccions grupals generades, que, fins i tot exposades a un mateix context i experiències, percebran i seran afectades d'un mode diferencial, únic i per tant, personalitzat.				71% PR 83% AP 75% AE 50%	0,47
41 Conjunt d'estratègies d'acompanyament de l'alumne per avançar en un aprenentatge autònom amb la finalitat d'aprendre a aprendre i fer-ho de manera cooperativa. Cada aprenent pren decisions sobre el seu aprenentatge en col·laboració amb altres alumnes. El professorat guia el procés ajudant a la presa de decisions reflexives i l'elecció d'objectius comuns.				79% PR 83% AP 75% AE 79%	0,23

Taula 9. Aprenentatge personalitzat

7. Explica què entens per Entorn Personalitzat d'Aprenentatge

Pel que fa a les idees sobre entorns personalitzats d'aprenentatge dels 6 ítems van superar el mínim de consens amb un grau de variació en les respostes mínim inferior al 0,17. Tal com mostra la Taula 10 en tres d'ells, el 43, 46 i 47 el nivell de consens del grup d'experts acadèmics especialistes en personalització és més baix, fregant però no arribant al mínim del 80%. Tal com comenta un dels experts, en el cas del 47, "l'ítem té diverses afirmacions amb les quals no estic igualment d'acord". En el cas del 46 hi ha 32 un contrast significatiu entre la valoració d'aquest grup i la resta d'experts el nivell d'acord supera el 90% àmpliament.

Si es classifiquen els ítems segons la relació entre importància i consens, tenim d'una banda 3 ítems *crucials*, el 42, 43 i 44, i 3 *conjunturals* el 45, 46 i 47. Mentre els ítems considerats *crucials* pels experts, se centren en dissenyar entorns estimulants amb temàtiques socialment rellevants i canalitzadors d'iniciativa personal, amb la finalitat d'aconseguir un

aprenentatge amb valor i sentit personal, els *conjunturals* se centren a aspectes més concrets com l'elecció de l'alumne de l'oferta educativa o el sentit de propietat i control dels alumnes sobre l'espai.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
42 Una organització de l'entorn que persegueix afavorir, mitjançant la posada en marxa d'un conjunt d'actuacions, estratègies i recursos, que els participants realitzin aprenentatges que tinguin sentit i valor personal per a ells. Cal que cada alumne conegui, reconegui i domini seus interessos i les estratègies que l'ajuden a aprendre millor.	1	54%	0,48	91% PR 90% AP 88% AE 96%	0,12
43 Entorn estimulant amb temàtiques rellevants socialment que provoquin preguntes i facilitin aprenentatges significatius i transferibles, i es treballi cooperativament. El professorat té un paper d'ajuda en la generació de noves idees. Per adquirir coneixement cal que algú més expert ajudi els aprenents a reconstruir-lo.	2	56%	0,48	89% PR 92% AP 79% AE 96%	0,14
44 És un espai canalitzador d'iniciativa personal, facilitant la possibilitat de dissenyar, planificar, dur a terme i controlar, cooperativament, els diferents elements de l'aprenentatge. Permetria fins i tot que cada alumne construís la seva agenda, decidint quines assignatures o propostes educatives abordar en cada moment. L'estímul i impuls de tal participació i desenvolupament d'iniciatives faculta progressivament per al desenvolupament del projecte personal de cada alumne.	3	57%	0,52	88% PR 90% AP 88% AE 88%	0,12
45 El conjunt d'elements culturals, relacions socials i ajudes pedagògiques que, tant dins com fora de l'escola, fan que l'experiència d'aprenentatge de cada alumne sigui personal.	4	60%	0,62	90% PR 94% AP 83% AE 92%	0,17
46 Espais flexibles tant en l'organització, materials i activitats d'aprenentatge que s'adaptin a les peculiaritats i necessitats cognitives, físiques i socio-emocionals dels alumnes. Cada alumne pot triar d'una variada "oferta" educativa, el que millor s'adapta a la seva motivació i necessitats. El docent assumeix un paper de guia acompanyant en l'ajust dels nivells de repte més adequats per a cada alumne. Els aprenents decideixen com abordar-los, organitzen el treball i es responsabilitzen del seu aprenentatge.	5	60%	0,51	88% PR 90% AP 79% AE 96%	0,14

47 Un ambient físic on els estudiants tenen un sentit de propietat i de control de l'espai, de l'equip i de la manera que l'ambient està dirigit. Tot nen necessita tenir un sentit de pertinença. L'ambient és el tercer educador (Reggio Emilia), després del mestre i la família. En una cultura solidària basada en la confiança i el respecte. L'entorn convida els alumnes a explorar i descobrir per si mateixos a mesura que els mestres i altres adults donen suport a la documentació del procés d'aprenentatge.	6	64%	0,40	85% PR 87% AP 79% AE 88%	0,17
--	---	-----	------	-----------------------------------	------

Taula 10. Entorn personalitzat d'aprenentatge

8. Explica què entens per Educació Personalitzada

Després de veure el consens dels experts en diferents conceptes propers o relacionats amb la personalització, a la Taula 11 es mostren les idees de consens relacionades amb el concepte central: "l'Educació personalitzada".

En aquest cas, 5 dels 6 ítems han arribat a l'acord mínim, arribant 3 d'ells al 90% i un d'ells, el 53, gairebé assolint el 50%. Per altra banda, el 33% en el cas del grup d'acadèmics especialistes en personalització té una alta variabilitat de les respostes del 0,76, el que implica valors extrems per ambdós costats, molt d'acord i molt poc d'acord. Aquest ítem afirma "només pot existir una educació personalitzada, conceptualment parlant, l'educació només s'aplica a persones." No obstant això 3 ítems, el 49, 50 i 51 tenen una acceptació del 100% del grup d'acadèmics experts en educació en contrast amb el d'especialistes en personalitzada que amb prou feines superen el mínim del 80%. Els dos primers parlen de l'objectiu d'una educació personalitzada i el tercer, defineix globalment aquest model pedagògic amb les següents paraules: "model educatiu que parteix d'una visió holística i global de cada alumne i alumna. Es basa en fomentar el protagonisme i autonomia de l'educand en el seu procés d'aprenentatge i desenvolupament personal, i en un acompanyament conjunt de la família i el col·legi".

Els ítems es classifiquen en *crucials* els tres primers 48, 49 i 50, i en *conjunturals* els 2 últims, 51 i 52. L'ítem 53 seria *marginal* doncs representaria únicament la idea d'alguns pocs. L'ítem 48, valorat com el més important i amb un consens pròxim al 90%, seria el candidat a definir amb major amplitud i acceptació l'educació personalitzada, la resta d'ítems afegeixen matisos o concreten aspectes.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
48 Model educatiu que considera a la persona subjecte de l'educació i tenint en compte que la persona: a) és principi d'activitat i per tant protagonista; b) posseeix dignitat: consciència i llibertat per decidir, i reclama reconeixement; c) aspira a desenvolupar la seva singularitat i la solidaritat mitjançant la seva obertura als altres i al món; i d) en referència a la seva plenitud, projecta què vol ser i fer. D'aquesta manera les disposicions personals constitueixen el seu fonament real i l'activitat personal lliure, responsable i col·laborativa el medi educatiu natural.	1	52%	0,58	88% PR 87% AP 92% AE 88%	0,16
49 Busca el màxim desenvolupament de les qualitats personals de cada educant a través del desenvolupament de projectes amb sentit i valor personal, i de la seva capacitat per compartir-lo amb altres.	2	57%	0,45	90% PR 86% AP 88% AE 100%	0,16
50 Té com a objectiu educar persones singulars, autònomes, obertes, responsables, solidàries i resilients capaços de autosuperar i perseverar per ells mateixos.	3	58%	0,49	90% PR 89% AP 83% AE 100%	0,17
51 Model educatiu que parteix d'una visió holística i global de cada alumne i alumna. Es basa en fomentar el protagonisme i autonomia de l'educand en el seu procés d'aprenentatge i desenvolupament personal, i en un acompanyament conjunt de la família i el col·legi.	4	65%	0,46	90% PR 89% AP 83% AE 100%	0,14
52 La personalització converteix tota acció d'ensenyament-aprenentatge en una acció purament educativa. La seva meta és afavorir que els aprenentatges escolars siguin també aprenentatges personals, és a dir, aprenentatges amb sentit i valor per a cada alumne i alumna.	5	68%	0,44	88% PR 83% AP 92% AE 92%	0,16
Altres ítems				Mitjana	CV
53 Només pot existir una educació personalitzada, conceptualment parlant, l'educació només s'aplica a persones.				50% PR 63% AP 33% AE 50%	0,76

Taula 11. Educació personalitzada

Bloc 2: Fonaments

Objectiu 2. Aprofundir en el sentit de la personalització en educació

Un cop s'ha fet l'esforç de clarificar el concepte, interessa aprofundir en el sentit, o el que és el mateix, en les causes que justifiquen un model d'educació personalitzat.

9. Enumera i justifica les principals causes per les quals l'educació hauria de ser personalitzada

La taula 12 ens mostra els 10 ítems corresponents a les causes que justificarien una educació personalitzada. D'aquests, 8 arriben al consens mínim, 5 dels quals superen el 90%. Tots ells tenen a més un índex d'homogeneïtat de respostes alt, amb una variació inferior al 0,22. En el cas

de l'ítem 57, on s'identifiquen les evidències científiques com a justificació a la personalització, el grup d'acadèmics especialistes en educació, gairebé assoleix però no arriba al consens mínim i la variació en les respostes és la més gran, sense destacar. Algun dels experts justifica el seu dissens en aquest cas per contenir diverses afirmacions amb diferent nivell d'acord i aplicables a altres plantejaments pedagògics. Per contrast, aquest mateix grup té un consens del 100% en l'ítem 56 referent a la necessitat d'autoconeixement perquè es doni un aprenentatge de qualitat, afirmant que aquest es dona quan l'educació es personalitza.

L'ítem 59 ha estat motiu de certa controvèrsia entre alguns dels experts: vegeu la diferència entre la puntuació del grup de professionals i acadèmics experts en educació enfront del consens diversos punts per sota de la del grup d'acadèmics experts en personalització. Per a algun d'aquests experts l'aprenentatge personal no es reconstrueix, ja que tot allò que s'aprèn es basa en una realitat objectiva i l'aprenent ha d'intentar apropiar-se'n amb la màxima objectivitat. En aquest sentit pensem que caldria aclarir què s'entén per construir o reconstruir, perquè a causa d'alguns extrems de la filosofia constructivista pot donar-se certa prevenció quan els seus postulats s'apliquen a la pedagogia.

En aquest cas tenim 5 ítems *crucials*, del 54 al 58; tres *conjunturals*, del 59 al 61; i dos *marginals*, el 62 i el 63. L'ítem 54, valorat com més important, considera que la causa de la importància de personalitzar l'educació, és l'exigència de "l'educació en i per a la llibertat" com a garantia de "creixement personal a partir del desenvolupament de la seva identitat i la formació de ciutadans capaços de pensar críticament". Altres idees destacades en els ítems *crucials* són una educació holística que considera la dignitat i la unitat personal de cada alumne i alumna; els avenços científics, encara que aquesta dada no està exempta de controvèrsia perquè, com diu algun expert "les evidències anomenades no es corresponen necessàriament amb la personalització"; i finalment les necessitats singulars que té el desenvolupament ple de cada persona. L'ítem 61 es podria considerar una especificació de l'ítem 58 referit a la conjuntura del món actual. Els ítems *marginals* contenen idees concretes d'algun expert en referència a causes col·laterals com poden ser els sistemes educatius o la cultura digital.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
54 Educar en i per la llibertat exigeix una educació personal que permeti el desenvolupament de la seva identitat i la formació de ciutadans capaços de pensar críticament, davant d'un món que s'autodestruïx i necessita pensadors crítics que busquin solucions solidàries i sostenibles.	1	44%	0,59	91% PR 90% AP 96% AE 88%	0,12

55 En educar totes les dimensions de la persona, es facilita la integració de l'exterior i l'interior de cada ésser humà, preservant la seva dignitat i unitat. S'harmonitza la intimitat i l'ésser personal amb la vida exterior manifestada en la relació de cadascú amb el món que l'envolta.	2	48%	0,52	88% PR 83% AP 88% AE 92%	0,18
56 En millorar l'autoconeixement de talents, interessos, competències personals i punts febles, l'alumnat pot ser més conscient, compromès, innovador i realista. Al seu torn pot créixer més segur de qui és i què pot oferir a la seva comunitat.	3	52%	0,5	95% PR 97% AP 88% AE 100%	0,08
57 La psicologia, la pedagogia i recentment la neuroeducació avalen els fonaments de la personalització, pel que fa a l'aprenentatge i la necessitat d'una visió holística de la persona. Així ho corroboren els set principis de l'aprenentatge de la Investigació "La Naturalesa de l'aprenentatge" de l'OCDE: "aprenents al centre, naturalesa social, les emocions són essencials, reconèixer les diferències individuals, incloure a tots, avaluar per aprendre, i construir connexions horitzontals.	4	52%	0,69	87% PR 94% AP 83% AE 79	0,22
58 La dignitat humana té caràcter universal i afecta cada ésser humà. Cada persona troba la seva plenitud en el desenvolupament de les seves potencialitats i en ser reconegut com algú a respectar. La universalitat de la dignitat humana és el fonament més consistent per al reconeixement d'una educació personal, és una qüestió de respecte. Perquè cada alumne és singular i únic i necessita descobrir els seus valors, talents, estratègies i sobretot el seu sentit personal per continuar aprenent i creixent com a persona.	5	54%	0,56	92% PR 93% AP 92% AE 92%	0,14
59 L'aprenentatge perquè sigui real s'ha de basar en la reconstrucció d'una experiència personal. Es pot donar suport, ajudar i estimular però no substituir. El significat de les idees i maneres de fer, de comunicar, sentir i valorar, i el sentit que els aprenents atorguen al que aprenen són les dues cares de la mateixa moneda, el seu aprenentatge personal.	6	57%	0,53	92% PR 94% AP 83% AE 96%	0,12
60 Cada persona té unes condicions personals i contextuals (familiars, socials, escolars) diverses, així com uns talents i necessitats de desenvolupament en cadascuna de les seves dimensions de creixement: intel·lectual, social, moral i espiritual, físic i emocional, que són diferents. Això exigeix una atenció diferenciada en molts moments del seu procés educatiu.	7	60%	0,34	88% PR 80% AP 96% AE 92%	0,16
61 Cal educar per viure en plenitud en un món global, tecnològic i complex, en situació de canvi constant en tots els àmbits. Això implica un canvi profund en el paradigma educatiu. L'educació personalitzada pot atendre amb èxit les noves necessitats de formació, gràcies a la seva capacitat per promoure el creixement de cada alumne en totes les seves dimensions, per aprofundir en relacions personals basades en la solidaritat, per aconseguir un desenvolupament òptim dels talents personals i per donar valor i sentit al seu aprenentatge de manera que duri tota la vida.	8	67%	0,45	91% PR 90% AP 92% AE 92%	0,14
Altres ítems				Mitjana	CV

62 En les societats actuals la personalització de l'aprenentatge és ja un fet, recollit no només en la legislació de molts països, sinó en directrius de la UE i d'altres organismes internacionals.	64%	0,43
63 En la cultura digital la personalització en sentit ampli és una tendència i una aspiració- que afecta tots els àmbits de l'activitat de les persones, inclòs l'aprenentatge.	71% PR 70% AP 79% AE 63%	0,34

Taula 12: Causes per a la personalització

Bloc 3: Finalitat

Objectiu 3: Justificar la importància d'invertir en personalitzar l'educació

Les causes ens han donat arguments sobre l'origen de la personalització. Ara es busca mirar la finalitat i els avantatges que aportaria l'aplicació de la personalització en l'educació dels alumnes i les alumnes.

10. Especifica i argumenta els principals objectius que busca la personalització de l'educació

Els 4 ítems sobre la finalitat de l'educació personalitzada van obtenir un consens adequat. A la Taula 13, es pot veure com 3 d'ells van superar el 90%. Tots ells arriben en el grup d'acadèmics especialistes en personalització a una puntuació propera al 100%, sobre tots els 3 primers i un nivell de variació de respostes baix i inferior a 0,21.

Per categories segons la relació entre importància i acord, l'ítem 64 seria *crucial* i la resta del 65 al 67 *conjunturals*. A l'ítem 64 es descriu la finalitat de la personalització en educació com "educar persones íntegres compromeses amb la millora personal i social, afavorint el coneixement propi, la configuració de la seva identitat i obertura als altres i al món, per anar decidint de forma conscient i crítica el seu projecte personal de vida."

L'ítem 67, valorat com el menys important, rep el comentari de dissens següent per part d'un expert, "el terme talent en el discurs educatiu pot usar-se com a sinònim d'intel·ligència i generar la tendència a ocupar-se més dels alumnes considerats com talentosos que de la resta, per això penso que s'hauria d'evitar el seu ús, o almenys utilitzar-lo amb precaució."

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
64 Educar persones íntegres compromeses amb la millora personal i social. Afavorint el coneixement propi, la configuració de la seva identitat (valors i dignitat) i obertura als altres i al món (solidaritat, compromís), per anar decidint de manera conscient i crítica el seu projecte personal de vida.	1	53%	0,53	90% PR 87% AP 96% AE 88%	0,12

65 Descobrir el valor de cada ésser humà i la seva contribució a la comunitat, fer amable l'esforç, positiu l'error i visualitzar el resultat de la millora i la bona feina de tots.	2	61%	0,38	90% PR 87% AP 96% AE 88%	0,12
66 El desenvolupament de cada alumne en totes les seves dimensions i talents: intel·lectual, social, moral i espiritual, física i emocional, de manera que adquireixi una maduresa personal i pugui tenir una vida digna, plena i compromesa en tots els àmbits, personal, familiar, social i professional.	3	64%	0,48	91% PR 90% AP 96% AE 88%	0,12
67 Identificar els talents únics, habilitats, disposicions i la història de cada alumne, i partir de la seva situació modular el nostre acompanyament i exigència educativa de manera que permeti el seu ple desenvolupament. Tot ells gràcies a un procés d'ensenyament-aprenentatge i un entorn personalitzats.	4	66%	0,46	86% PR 83% AP 92% AE 83%	0,21

Taula 13. Finalitat de la personalització

Bloc 4: Principis de personalització

Objectiu 4: Tenir una llista de principis o criteris que serveixin de guia i avaluació per a una personalització eficaç.

11. Principis bàsics de l'escola d'educació personalitzada

La Taula 14 conté el resum d'idees sobre els principis que hauria de tenir una escola amb educació personalitzada. Els 8 ítems presenten un acord superior al mínim, 80% i un índex de variació de respostes inferior al 0,18, la qual cosa suposa un gran nivell d'homogeneïtat; i, a més a més, 6 dels ítems superen el 90%. Per grups d'experts cal destacar l'ítem 70 sobre la promoció d'iniciativa i autonomia on el grup d'acadèmics especialistes en personalització assoleixen un 100% d'acord i el 72 sobre el sistema de tutoria individual i personal en què el grup de professionals assoleix tot just un 72% de consens. En aquest últim cas la baixa puntuació es deu a les valoracions d'experts de tradició pedagògica anglosaxona. Si el càlcul es fes amb els experts de tradició hispana, la valoració pujaria al 90%.

L'ítem 73 té un expert que dissenteix, ja que pensa que l'escola ha de transformar l'ús de les TIC i no adaptar-se a elles.

Per categories, segons importància i acord, els ítems es distribueixen entre *crucials* del 68 al 70 amb un nivell d'importància similar i a certa distància de la resta, del 71 al 75, que serien *conjunturals*. Els temes dels ítems considerats de més rellevància se centren principalment en el foment de l'autonomia, la reflexió i el compromís social, així com el respecte a cada singularitat i el reconeixement de la capacitat de cada alumne i alumna a aprendre a prendre les seves decisions.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj	CV	Mitjana	CV
68 Fomenta la participació, el pensament crític i la creativitat. Incorpora continguts culturalment sensibles i espais per a la reflexió i la resolució de conflictes o problemes que els afecten.	1	44%	0,57	92% PR 90% AP 96% AE 92%	0,12
69 Manté a tots els alumnes en altes expectatives, però el model i les estratègies permeten la flexibilitat d'incloure amb respecte i dignitat a cada aprenent segons el seu context i singularitat	2	44%	0,67	92% PR 90% AP 96% AE 92%	0,12
70 Promotora de la iniciativa i autonomia personal. Reconeix i accepta la capacitat de cada alumne i alumna per prendre decisions sobre els seus propis processos d'ensenyament i aprenentatge o normes de convivència, i treballa amb ells i elles el desenvolupament d'aquesta capacitat. Incorpora la veu de l'alumnat al disseny i desenvolupament de les activitats d'ensenyament, aprenentatge i escolars.	3	45%	0,81	94% PR 90% AP 100% AE 92%	0,12
71 Funciona i pren decisions en funció dels objectius de l'educació personalitzada. El seu estil d'ensenyament, aprenentatge i l'entorn és flexible i coherent amb un model personalitzat, oferint a cada alumne les estratègies que necessita.	4	61%	0,37	88% PR 83% AP 96% AE 88%	0,18
72 Té un sistema de tutoria tant a l'àmbit grupal com individual, de manera que cada grup d'alumnes té assignat un tutor o tutora i el mateix passa amb cada estudiant individual. La tutoria està orientada a la millora del grup o de l'individu i es realitza a través de reunions o entrevistes personalitzades tipus mentoring, per atendre les necessitats educatives concretes en cada cas.	5	61%	0,56	85% PR 72% AP 92% AE 96%	0,18
73 Adaptada a les exigències curriculars i a les condicions tecnològiques pròpies de cada moment.	6	63%	0,57	90% PR 90% AP 96% AE 83%	0,16
74 L'aprenentatge passa dins i fora de l'escola. Els alumnes tenen oportunitats de formació i aprenentatge significatives en la comunitat o empreses, depenent del seu nivell educatiu. Els col·legis treballen en col·laboració amb les organitzacions per dissenyar, revisar i redefinir el procés d'ensenyament i aprenentatge.	7	64%	0,30	90% PR 89% AP 92% AE 88%	0,12
75 Espais cooperatius d'aprenentatge suggerents i solidaris, on uns ajuden als altres i tots aprenen.	8	67%	0,27	90% PR 90% AP 96% AE 83%	0,12

Taula 14. Principis de personalització en referència a l'escola

12. Principis bàsics organitzatius en el model d'educació personalitzada

Els ítems 76 i 77 es refereixen a alguns principis de tipus organitzatiu. Tal com es mostra a la taula 15, tenen un nivell de consens per sobre del 90% i un alt grau d'homogeneïtat de respostes. Per grups d'experts, els que els donen major puntuació són els acadèmics especialistes en personalització aproximant-se al 100%.

Per categories segons nivell d'importància i acord, l'ítem 76 seria

clarament *crucial* encara que tingui un nivell de consens lleugerament inferior i el 77 seria *conjuntural*. Així es considera bàsic que tots els protagonistes de l'educació, mestres, estudiants i famílies assumeixin la seva responsabilitat, que els docents treballin en equip i tot el personal, ja sigui docent o de serveis s'impliqui.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
76 Els mestres, estudiants i famílies tenen veu en la presa de decisions i assumeixen responsabilitats. Els mestres comparteixen informació, docència i responsabilitats, i col·laboren en l'educació integral i progrés de cada alumne. Tot el personal està implicat en l'educació.	1	68%	0,37	90% PR 87% AP 96% AE 88%	0,18
77 L'escola utilitza els recursos de personal, espai i temps de manera flexible i diversa per donar suport a la personalització. La mida, organització i mobiliari d'aules, passadissos, biblioteques, patis, etc., han de facilitar creació d'entorns personalitzats d'aprenentatge. Els temps, les agrupacions d'alumnes i assignació de docència també són flexibles i responen a les necessitats educatives, les estratègies d'aprenentatge i dels estudiants.	2	82%	0,31	95% PR 93% AP 96% AE 96%	0,08

Taula 15. Principis de personalització en quant a la organització

13. Principis bàsics del currículum, metodologia i avaluació en el model d'educació personalitzada

La Taula 16 mostra els 6 ítems sobre currículum, metodologia i avaluació. Tots ells tenen un nivell d'acord per sobre del 80% mínim i amb un índex d'homogeneïtat alt, exceptuant l'ítem 78 que té una divergència a causa d'un valor extrem d'un dels experts professionals baixant la puntuació d'aquest grup al 73% de consens. Un d'ells, el 80, arriba a un 94% en global i al 100% en el grup d'acadèmics especialistes en educació. És l'únic que fa referència a l'avaluació. Es puntualitza la importància que l'avaluació sigui integrada en el procés d'aprenentatge, sigui contínua i diversificada, i deixi la qualificació per al final del procés.

Pel que fa a la classificació entre els ítems, els tres primers són *crucials* i els altres tres *conjunturals*. Els *crucials* es refereixen, a més de l'avaluació com ja s'ha comentat, al currículum, destacant la seva flexibilitat, diversificació i rellevància, a més de la necessària atenció al currículum ocult, com són els valors, actituds i hàbits o virtuts que afavoreixen el desenvolupament integral de cada alumne i alumna.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
78 El currículum és flexible, diversificat i vehicle de reptes i transformació de les persones, no tant objectiu. Les metes són consensuades en termes de competències. Els continguts tradicionals s'han de purgar, seleccionar els que són clau, aplicables a diferents situacions i problemes i finalment adaptar al context i singularitat de cada alumne i alumna. És rellevant l'aprenentatge que permet seguir aprenent.	1	46%	0,73	87% PR 73% AP 92% AE 100%	0,31
79 Es preocupa per fer visible l'educació en valors, actituds i hàbits o virtuts a través de diferents estratègies. Per exemple: compartint en tota la comunitat educativa unes formes de fer i relacionar-positives o dissenyant i programant activitats i projectes socials que se n'ocupen intencionadament.	2	54%	0,53	87% PR 92% AP 88% AE 79%	0,19
80 Una avaluació integrada a l'aprenentatge que avalua el progrés i esforç de l'alumne més que el resultat. Contínua, basada en la metacognició, el reconeixement de l'error i uns objectius clars i consensuats. Diversificada amb auto i coavaluació deixant la qualificació per al final del procés, quan hi ha evidències que s'ha après.	3	55%	0,55	94% PR 90% AP 92% AE 100%	0,09
81 Diversitat de metodologies i estratègies orientades a la construcció i la integració del saber. Les escollim en funció dels objectius, necessitats i context en funció del marc UdL (Disseny Universal de l'Aprenentatge), garantint que s'adaptin a les diferències a l'aula.	4	61%	0,42	86% PR 83% AP 92% AE 83%	0,15
82 Currículum compromès amb les persones. Ajuda a entendre com: ser sa; ser hàbil; estar pendent; ser optimista; aportar valor.	5	64%	0,37	87% PR 83% AP 88% AE 92%	0,16
83 Els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de Nacions Unides són a la base dels projectes que connecten amb problemes a nivell mundial i actuen oferint solucions a nivell local.	6	72%	0,40	87% PR 80% AP 92% AE 92%	0,18

Taula 16. Principis de personalització pel que fa al currículum, la metodologia i l'avaluació.

14. Principis bàsics del paper de professor i estil d'ensenyament en el model educació personalitzada

La pregunta referent als principis sobre el paper del professorat és la que ha rebut un major nivell de consens. Els 6 ítems superen el 95%, arribant al 100% en el grup d'acadèmics especialistes en educació en 4 d'ells, el 84, 85, 86 i 88. En conseqüència també és el que arriba a una major homogeneïtat de respostes, amb un índex de variació inferior al 0,11 en tots els casos.

Per categories segons la relació entre importància tenim dos ítems *crucials*, el 84 i 85 i 4 *conjunturals*, del 86 al 89. Sent les idees considerades com a més rellevants les referents al perfil de docent que, d'una banda fomenta la reflexió sobre l'aprenentatge i la connexió d'aquest amb la vida real i la comprensió del món, i d'altra "confia plenament en la

possibilitat de superació de cadascun dels seus alumnes”.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
84 Fomenta la reflexió sobre l'aprenentatge i el connecta i integra en la vida real i la comprensió del món.	1	43%	0,63	96% PR 93% AP 100% AE 96%	0,1
85 Confia plenament en la possibilitat de creixement i superació de cadascun dels seus alumnes. Ho mostra reconeixent cada petit assoliment i amb una actitud amable i optimista.	2	50%	0,49	95% PR 93% AP 100% AE 92%	0,11
86 Els educadors han de tenir l'oportunitat de desenvolupament professional més enllà de l'escola i les seves portes. La interacció és més rica i ofereix més oportunitats en funció del potencial del guia.	3	63%	0,44	97% PR 100% AP 100% AE 92%	0,06
87 Els mestres són facilitadors, mentors, entrenadors i assessors. En aquest nou rol se'ls podria anomenar "Dissenyadors d'Aprenentatge". Els mestres ja no són el "savi a l'escenari", són la "guia al costat"; el seu feedback positiu és molt valuós. La seva missió és acompanyar cada alumne a descobrir el seu potencial, fer-lo créixer i mantenir la seva confiança i ganes d'aprendre, perquè el seu aprenentatge sigui eficient i eficaç. Com deia Vigostky, s'aprèn en funció de si el repte proposat està a la zona de desenvolupament pròxim de l'aprenent.	4	63%	0,5	95% PR 93% AP 96% AE 96%	0,08
88 Comparteix la visió i missió de l'escola i es compromet amb l'educació integral de cadascun dels seus alumnes.	5	65%	0,43	97% PR 97% AP 100% AE 96%	0,06
89 Els professors han d'estar segurs i ser prou professionals per anar més enllà de les seves zones de confort. Ser guies i aprenents alhora Reptant sempre el seu propi coneixement i pràctica. Disposat a adaptar el seu ensenyament, materials i recursos educatius a les diferències individuals de l'alumnat i a potenciar els seus talents específics. Fer-se preguntes i promoure el qüestionament, el pensament crític i la reflexió.	6	67%	0,46	96% PR 96% AP 96% AE 96%	0,08

Taula 17. Principis de la personalització respecte al paper de professor i el model d'ensenyament.

15. Principis bàsics de l'orientació educativa en el model educació personalitzada

La taula 18 conté els ítems de consens sobre orientació educativa. Com es pot veure, l'ítem 90 gairebé arriba al 100% de consens, mentre que la resta no arriben al 90%. Per grups cal destacar que de l'ítem 91 al 93 en el grup d'acadèmics especialistes en educació arriben únicament al 75% d'acord, mentre que al grup d'acadèmics especialistes en personalització es tots els casos frega el 100%.

Per categories, l'ítem 90 a més de tenir el major nivell d'acord és el valorat com el més important, situant a l'orientació personal com a idea *crucial*.

La resta d'ítems, que tracten de l'orientació acadèmica, la creació d'una comunitat solidària i l'orientació professional, pertanyen a la categoria d'idees *conjunturals* a una distància considerable del primer ítem en quant a importància i amb un nivell de consens inferior al 90 %.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
90 Orientació personal. Tutoria individualitzada orientada a l'autoconeixement i a descobrir els propis talents més enllà del que és purament cognitiu, amb l'objecte d'aconseguir una maduresa i desenvolupament holístic de cada alumne. Inclou l'acompanyament en el desenvolupament d'un pensament crític i el qüestionament pel sentit, com a preparació per a la vida adulta	1	40%	0,63	96% PR 93% AP 100% AE 96%	0,08
91 Orientació acadèmica. Proporciona múltiples camins cap a l'èxit. Es fa dins de l'aula en el dia a dia, amb assessorament i suport per buscar els recursos que fomentin l'aprenentatge i fins i tot amb plans d'aprenentatge personal. També es fa fora de l'aula com a ajuda de l'alumnat a través dels contextos, escolars i no escolars, que li ofereixen recursos i oportunitats per aprendre. És a dir, se centra en el seguiment i acompanyament de cada alumne i alumna en les seves trajectòries d'aprenentatge, potenciant la reflexió sobre elles, la seva revisió crítica i, si escau, la seva reconstrucció.	2	67%	0,33	86% PR 87% AP 96% AE 75%	0,16
92 Crear una comunitat solidària. La preocupació per l'altre i la seva millora personal, converteix l'orientació en un element bàsic per a la construcció d'una cultura basada en l'ajuda mútua, la confiança i el respecte.	3	68%	0,47	86% PR 87% AP 96% AE 75%	0,23
93 Orientació professional. Mentoring dirigit a acompanyar per la millor elecció possible d'uns estudis posteriors a l'etapa escolar o el descobriment d'una determinada vocació professional. Inclou activitats i programes destinats a desenvolupar la preparació universitària i professional, en termes d'habilitats acadèmiques i no acadèmiques. Permet a l'alumne experimentar i descobrir de quina manera les seves habilitats i interessos poden ser útils i valorats per la societat, per fer-ne el seu mitjà de vida.	4	77%	0,29	87% PR 90% AP 96% AE 75%	0,14

Taula 18. Principis de personalització respecte a l'orientació educativa

16. Principis bàsics de la família en el model educació personalitzada

Com es pot veure a la taula 19, dels 4 ítems referits als principis bàsics de la família en l'escola d'educació personalitzada, tots han superat el 80% i el nivell d'importància es correlaciona amb el de consens. El grau d'homogeneïtat és alt sent el nivell de variació inferior a 0,18.

Per grups d'experts veiem que el grup d'acadèmics especialistes en educació valora menys els ítems referents a la comunicació i la coherència entre família i escola, mentre el grup de professionals és el que més valora la comunicació i la coherència.

Per categories, l'ítem 94 és *crucial*, considerant la col·laboració família-escola un tema rellevant, mentre la resta, la comunicació, coherència i la consideració de l'entorn familiar com l'entorn d'educació personal per excel·lència són més aviat *conjunturals*.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
94 Col·laboració entre escola i família. La família participa de manera activa en la formació i presa de decisions dels seus fills en col·laboració amb els professors. Té la responsabilitat de cooperar amb l'escola perquè aquesta tingui una informació més rica sobre el perfil de l'alumne i d'aportar als seus fills moments, experiències i guia en determinats aspectes que puguin exigir d'un aprenentatge individual, tant per treballar dificultats com per estimular fortaleces. Els pares i mares poden participar en l'organització d'esdeveniments escolars ja sigui culturals, lúdics, socials o acadèmics.	1	56%	0,38	94% PR 97% AP 92% AE 92%	0,12
95 La comunicació entre escola-família és fluida i freqüent a través de la tutoria familiar. Tots els pares estimen els seus fills. Cal incloure'ls en els esdeveniments i tenir en compte els seus comentaris en les decisions. Tota la informació sobre els estudiants ha d'estar disponible de forma senzilla per als pares.	2	63%	0,32	90% PR 93% AP 92% AE 83%	0,12
96 Coherència entre família-escola. Col·legi i família fan un treball conjunt i continu. L'educació no es pot fragmentar, s'aprèn a casa i a l'escola i s'educa en l'escola i a casa. Això exigeix compartir criteris, espais de conversa i treball continu.	3	63%	0,4	90% PR 97% AP 88% AE 83%	0,18
97 La família, entorn educatiu personal per excel·lència. És qui escull el tipus d'educació per al seu fill. "L'aprenentatge a la llar" enforteix la família i inclou tot, la convivència diària, els viatges, jocs, lectura, vacances, etc. És un dels contextos en què l'alumnat pot trobar potents oportunitats i recursos per aprendre. En elles s'ha de donar suport als fills acadèmica, afectiva i socialment. Quan estan involucrades i entenen la naturalesa cooperativa de l'aprenentatge, la personalització i els seus rols, la qualitat de l'educació millora. No oblidem que "es requereix tot un poble per educar un nen".	4	69%	0,52	88% PR 89% AP 88% AE 88%	0,17

Taula 19. Principis de personalització respecte a la família

17. Principis bàsics de la tecnologia en el model educatiu educació personalitzada

En la Taula 20 es mostren els 4 ítems en referència a la tecnologia. Tots ells han aconseguit un nivell alt de consens rondant el 90%, i un nivell baix de variació en les respostes, inferior al 0,25 en tots els casos.

Per grups d'experts veiem que l'ítem 98, referit al servei de la tecnologia al seguiment personal de l'alumne, i el 100, referit a la

necessària educació en una ciutadania digital, tenen a més del major consens general, un consens especialment alt en el grup d'acadèmics especialistes en personalització. No obstant això, l'ítem 101 té una gran divergència, perquè el grup d'acadèmics especialistes en educació l'ha valorat molt baix, no arriba al 70%, mentre que els altres dos grups l'han valorat molt pròxim al 100%. Aquest ítem és el valorat com a menys important globalment i es refereix a la necessitat de la integració de la tecnologia a l'escola com a "mitjà per a facilitar la vida i l'aprenentatge".

Per categories, els ítems 98 i 99 es consideren *crucials* i el 100 i 101 *conjunturals*. L'ítem 99 va aixecar alertes en la primera ronda i per suggeriment d'algun expert es va revisar i va afegir el matís "... dins d'unes condicions bàsiques de seguretat i formació," amb el que va superar el nivell de consens necessari.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
98 Permet desenvolupar les tasques d'acompanyament de cada alumne i alumna tant en les seves trajectòries escolars com d'aprenentatge, i al mateix temps poden ser un gran suport al docent a través d'eines de gestió del currículum, l'avaluació i l'aprenentatge, cooperació entre l'equip docent o comunicació amb les famílies.	1	56%	0,57	92% PR 86% AP 92% AE 100%	0,12
99 La tecnologia és una eina clau en l'actualitat i, dins d'unes condicions bàsiques de seguretat i formació, ha d'estar disponible per a tots els estudiants. Facilita l'autonomia de l'alumnat en molts aspectes com: informació, investigació, anàlisi, compartir amb els companys, autoavaluació, aprofundir en l'aprenentatge, descobrir connexions, enfocaments i interessos. Té un gran poder de transformació i ajuda a democratitzar coneixements i experiències.	2	58%	0,28	89% PR 86% AP 88% AE 96%	0,14
100 Educar en una ciutadania digital és necessària perquè puguin participar de manera efectiva i segura en la societat. Si volem que els alumnes aprenguin a fer millors usos de les tecnologies hem d'ajudar, de manera activa i proactiva, a construir aquests nous usos.	3	67%	0,46	92% PR 93% AP 96% AE 88%	0,12
101 La tecnologia forma part de la vida i és una eina de treball, comunicació, relació, informació, etc. L'escola ha de integrar-la com el que és un mitjà ordinari per facilitar la vida i un potent mitjà d'aprenentatge. Hem de celebrar les oportunitats que la tecnologia ens brinda per anar més enllà en la col·laboració entre aprenents i organitzacions.	4	69%	0,47	87% PR 97% AP 96% AE 67%	0,25

Taula 20. Principis de personalització respecte a la tecnologia

18. Principis bàsics de la societat en el model educatiu personalitzada

La taula 21 mostra els 3 ítems referits als principis de la societat en referència a una educació personalitzada. En aquest cas tots els ítems superen un 90% d'acord amb un grau d'homogeneïtat elevat.

Per grups d'experts cal destacar que mentre en tots els casos els acadèmics i professionals els concedeixen un nivell d'acord pròxim al 100%, el grup d'acadèmics especialistes en educació no arriba al 80% en cap dels casos, abocant dubtes sobre quin ha de ser la relació de la societat amb l'escola personalitzada.

Per categories l'ítem 102, referent al paper de la personalització en l'educació de ciutadans amb pensament *crític* capaços de contribuir de manera positiva en la seva comunitat i societat, és considerat *crucial*, mentre els altres dos, 103 i 104, referits a l'obertura de l'escola a la societat i la corresponsabilitat de la societat en educació, són *conjunturals*.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
102 La personalització s'adequa a les noves necessitats socials educant ciutadans autònoms i responsables capaços d'aprendre a aprendre, amb pensament <i>crític</i> i uns valors i habilitats que els permetran contribuir de manera positiva en la seva comunitat i societat.	1	56%	0,53	90 % PR 93% AP 100% AE 75%	0,21
103 L'escola oberta permet un transvasament entre el que passa dins i fora amb projectes d'actuació en l'entorn. Educant en una participació ciutadana responsable i el compromís amb els problemes locals i mundials.	2	72%	0,33	92 % PR 97% AP 100% AE 79%	0,16
104 Exigir corresponsabilitat de les entitats socials i comunitàries en l'educació i formació de les noves generacions. La societat ha d'assumir que l'educació necessita ser un pont significatiu entre l'escolaritat i la vida adulta. Qüestionar-se com l'educació formal pot assegurar que els joves ciutadans emergents estan preparats per al món que heretaran. Treballar junts per assegurar que els joves sentin que tenen un lloc i un propòsit com a ciutadans adults en la nostra societat, perquè sentin que tenen oportunitat per deixar empremta.	3	72%	0,39	91 % PR 93% AP 100% AE 79%	0,12

Taula 21. Principis de personalització respecte a la societat

19. Principis bàsics dels mitjans de comunicació i entreteniment en el model educació personalitzada

Els 3 ítems de la Taula 22 fan referència als mitjans de comunicació a l'escola personalitzada. En aquest cas tots els ítems presenten un acord superior al 80% i un índex de variació inferior al 0,21. Per grups veiem que l'ítem 105, sobre la necessitat de l'educació en el *sentit crític* té una valoració del 100% per part del grup d'acadèmics especialistes en personalització, mentre l'ítem 106 referent a la importància d'involucrar-se per a crear un discurs coherent amb la dignitat de les persones, rep una valoració baixa, 71%, en el grup d'acadèmics especialistes en educació.

Per categories l'ítem 105 seria *crucial* i la resta *conjunturals*.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
105 La saturació d'informació actual exigeix una educació del sentit <i>crític</i> necessari per qüestionar-se i avaluar la seva fiabilitat, amb mentalitat oberta i buscant la veritat amb imparcialitat.	1	58%	0,52	94 % PR 90% AP 100% AE 92%	0,12
106 Col·laborar amb els mitjans per crear un discurs més constructiu i productiu que respecti la dignitat de les persones. Els mitjans estan disponibles en tots els nostres dispositius. Els nostres fills són consumidors d'informació i, si adquireixen les habilitats, poden usar els dispositius per produir continguts positius.	2	58%	0,27	86 % PR 93% AP 94% AE 71%	0,18
107 El negoci de l'entreteniment està canviant utilitzant intel·ligència artificial i mitjans de comunicació generats per ordinador. Quan els nens aprenen a codificar i fer servir les eines, poden desenvolupar les habilitats que necessiten per al seu futur.	3	85%	0,32	87 % PR 92% AP 96% AE 79%	0,21

Taula 22. Principis de personalització respecte als mitjans de comunicació i entreteniment

Bloc 5: La personalització avui. Estratègies, dificultats i recomanacions

Objectiu 5. Proposar i especificar estratègies, recomanacions i dificultats en la implementació de l'educació personalitzada.

Una vegada es té clar el que és i el que no és personalitzar en educació, la seva finalitat i els principis per a la seva implementació amb la col·laboració de tots, interessa conèixer algunes experiències pràctiques que ens facin de guia.

20. Grans reptes de l'educació avui i resposta de l'educació personalitzada

La taula 23 conté els ítems que fan referència als reptes de l'educació personalitzada. D'un total de 6, 5 superen el 90% dels quals dos aconseguen el 95% i un grau d'homogeneïtat alt, amb un índex de variació inferior a 0,12 en tots els casos.

Per grups d'experts destaca l'ítem 109 amb un 100% en el grup de professionals i el 110 que amb prou feines arriba al 75% en el grup d'acadèmics especialistes en educació.

Per categories, els ítems 108 i 109 són *crucials*. El 108 destaca els reptes de definir un sistema de creences com a base a una educació personalitzada centrada en l'aprenent, i el 109 d'educar persones resilient amb mentalitat global, respectuoses amb els altres i el planeta, alhora que innovadores i creatives per a la millora de la societat. La resta d'ítems, del 110 al 113 són *conjunturals* i fan referència a la humanització

de l'educació i la societat i al perfil humà necessari per al món actual.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
108 Necessitem redefinir i construir una comprensió clara de per a què estem educant, per què ho fem i per a qui serveixen els nostres sistemes educatius. Definir un sistema de creences com a base d'una educació personalitzada centrada en l'aprenent.	1	47%	0,65	91 % PR 90% AP 88% AE 96%	0,12
109 Educar persones resilients, adaptables als canvis, amb mentalitat global, coneixedors i respectuosos amb les diferències d'altres persones (d'altres cultures o amb altres valors) conscients dels recursos i la cura del planeta. Donar suport als alumnes perquè esdevinguin innovadors, capaços d'aprofitar la seva pròpia imaginació i creativitat per aconseguir nous resultats per a la societat.	2	54%	0,53	97 % PR 100% AP 96% AE 96%	0,06
110 Contribuir emfatitzant el valor universal de la dignitat de l'ésser humà, vinculat a la idea d'una identitat integradora, capaç de conciliar diferències. L'educació personalitzada anteposa la identitat personal a les identitats esbiaixades del tipus que siguin. D'aquesta manera, es converteix en instrument i fi d'una genuïna interculturalitat, on les cultures sempre estan al servei de la persona i no a l'inrevés. A la llum de la raó i dels drets humans, la personalització educativa fomenta la pau i la cordialitat, preservant allò bo de les tradicions i generant inquietuds per la creació d'un món més just i solidari, necessàriament conformat per persones.	3	57%	0,46	88% PR 93% AP 96% AE 75%	0,18
111 Combatre la deshumanització amb una educació personalitzada de qualitat que eduqui persones madures amb consciència crítica, respecte a la dignitat humana i compromís social.	4	63%	0,48	91% PR 90% AP 92% AE 92%	0,12
112 Perfil professional i personal més flexible, emprenedor, cooperador, creatiu i que pensi de manera global i ètica. L'educació personalitzada, en la mesura que posa el focus en el desenvolupament de fortaleces, la creativitat i a l'autonomia de l'alumne, li fa participi i responsable del seu aprenentatge i li ensenya a identificar i aportar des dels seus fortaleces, respostes a aquest repte.	5	64%	0,43	95% PR 97% AP 96% AE 92%	0,08
113 La societat de la informació i la cultura digital juntament amb altres factors de naturalesa econòmica, social, laboral i cultural han portat l'esvaïment progressiu del sentit de l'educació i de l'aprenentatge escolar. Una part important de l'origen de les propostes de personalització està justament en aquest repte. Així, una educació personalitzada ha d'insistir en: organitzar i valorar la informació; desenvolupar el sentit crític; conrear la racionalitat; la sobrietat curricular, focalitzada en els continguts culturals veritablement substancials; educar en l'oratòria i el debat com a via de desenvolupament argumentatiu personal.	6	65%	0,47	90% PR 83% AP 96% AE 92%	0,12

Taula 23. Resposta de l'educació personalitzada en tots els reptes de l'educació actual

21. Estratègies nuclears per a la implementació de l'educació personalitzada

En la Taula 23 es mostren els ítems sobre estratègies. Dels 7, 4 superen el 90% de consens i tots tenen un índex de variació en les respostes inferior al 0,22.

Per grups d'experts destaca el valor atorgat pel grup d'experts acadèmics especialistes en personalització en els ítems 115, 116 i 117 aconseguint el 100%. En ells es proposen estratègies referents a dotar de recursos orientats a l'atenció personal, formar adequadament el professorat i establir dinàmiques de treball cooperatiu entre docents. Per categories, els ítems 114 al 118 serien *crucials* i el 119 i 120, *conjunturals*. L'ítem 119 ha tingut diverses esmenes a la totalitat i s'ha canviat una mica a petició de diversos experts. En la seva versió anterior era "Tenir una idea explícita de com és la persona que volem educar...", que era interpretat com una usurpació de protagonisme a l'alumne per a ser qui desitja ser i una imposició d'una forma concreta de ser.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
114 Pràctica reflexiva com a mètode de millora docent i eines per a una avaluació global i integral de centre a partir d'uns indicadors de personalització.	1	45%	0,61	86% PR 80% AP 92% AE 88%	0,21
115 Formació, temps i eines eficaces per a realitzar una atenció personal de cada alumne i família.	2	52%	0,37	90% PR 93% AP 100% AE 75%	0,18
116 Formar el professorat en la filosofia del model personalitzat i les eines necessàries per dur-ho a terme.	3	54%	0,68	92% PR 93% AP 100% AE 83%	0,16
117 Establir dinàmiques de treball i planificació cooperatius entre els docents que incloguin des del disseny de projectes i entorns d'aprenentatge, l'elecció de mesures per atendre les necessitats de cada alumne i la informació de progrés.	4	56%	0,59	94% PR 97% AP 100% AE 83%	0,15
118 Inclou totes les eines d'un ensenyament, aprenentatge i entorn d'aprenentatge centrades en l'aprenent i orientades a fer de l'aprenentatge una experiència personal. (Veure bloc I conceptualització).	5	57%	0,53	94% PR 92% AP 96% AE 96%	0,11
119 Tenir una idea clara de les qualitats i valors humans que volem educar i com crear un entorn d'aprenentatge que li porti fins allà.	6	64%	0,43	86% PR 83% AP 92% AE 83%	0,22
120 En un col·legi d'educació personalitzada tots, els pares, els professors, els alumnes i el personal d'administració i serveis, comparteixen la mateixa visió sobre l'educació i són responsables de la millora de tots els alumnes.	7	71%	0,31	88% PR 87% AP 96% AE 83%	0,18

Taula 24. Estratègies per a la implementació de la personalització

22. Recomanacions per posar en pràctica l'educació personalitzada

Els 11 ítems sobre recomanacions es mostren en la Taula 25. Tots menys un superen el mínim consens i 6, el 90%. Un d'ells, el 121, que ha estat valorat amb el 99% i com el més important, posa en valor la necessitat de fer un pas endavant en la formació del professorat.

Per grups d'experts destaca la baixa valoració del grup d'acadèmics especialistes en educació dels ítems 124, 125, 129 i 131; en especial el 131 que amb prou feines arriba al 54% i ha provocat que no arribés al mínim consens. Aquest ítem recomanava la formació del professorat en coaching educatiu i estava ben valorat pels altres dos grups.

La distribució dels ítems per categories quedaria amb els ítems 121 al 129 com a *crucials*, el 130 *conjuntural* i el 131 com a *crític*. Dels ítems *crucials* cal destacar la rellevància de temes com el ja esmentat de la formació del professorat, fomentar l'autonomia i flexibilitat dels equips docents, afavorir que assumeixin riscos i comparteixin experiències, confiar en la capacitat de l'alumne en la presa de decisions per a educar en l'autonomia i tenir una visió holística del currículum en competències.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
121 Explorar noves formes de formació de professorat que garanteixi en els educadors una comprensió clara i actualitzada del que suposa educar, des d'una visió personalitzada, per afrontar els reptes de la societat del S XXI. Necessitem educadors que siguin emprenedors i prou segurs per assumir reptes i evolucionar en la seva pròpia pràctica.	1	45%	0,7	99% PR 97% AP 100% AE 100%	0,05
122 Confiança en la capacitat de l'alumnat per prendre decisions respecte al seu aprenentatge, gestió d'alguns aspectes de l'escola i totes les altres àrees de la vida quotidiana. Això és inclús en un sentit real. Els estudiants de totes les edats han de tenir la llibertat de buscar oportunitats educatives i enfocaments d'aprenentatge que siguin apropiats per a ells, guiats i orientats pels docents.	2	46%	0,81	90% PR 97% AP 88% AE 83%	0,21
123 L'educació personalitzada és autèntica a partir de la visió holística del currículum en competències, objectius educatius, avaluació i feed-back, eines digitals per al procés d'aprenentatge, recursos educatius digitals oberts.	3	48%	0,69	94% PR 94% AP 88% AE 100%	0,11
124 Fomentar l'autonomia i flexibilitat dels equips docents dels centres. Afavorir assumir riscos amb projectes pilot i compartir el que funciona i el que no funciona.	4	48%	0,32	87% PR 93% AP 92% AE 75%	0,21
125 Crear eines, recursos i cursos per donar suport a la implementació de l'aprenentatge personalitzat.	5	53%	0,49	85% PR 83% AP 95% AE 75%	0,19
126 Captura l'aprenentatge a mesura que passa i mostra el que estàs fent perquè altres puguin aprendre de tu. Ajuda a crear una cultura de personalització al teu voltant.	6	54%	0,50	90% PR 92% AP 88% AE 92%	0,14

127 Prioritzar allò personal i posar-li una especial atenció com a eix potencial de personalització. El descobriment dels talents, interessos, aficions, dificultats, etc. de cada un és el primer pas clau per poder adequar l'educació a les necessitats de cada alumne i alumna.	7	57%	0,50	94% PR 92% AP 96% AE 96%	0,09
128 Tenir cura l'adequació i diversificació d'espais (canvis en el disseny i si és possible en l'arquitectura dels centres) en funció dels objectius, metodologies que els afavoreixen i ajuden a l'autonomia, la responsabilitat i per descomptat fer de l'aprenentatge una experiència personal.	8	58%	0,54	88% PR 89% AP 88% AE 88%	0,16
129 Promoure l'aprenentatge cooperatiu, l'ajuda mútua i coavaluació.	9	59%	0,42	88% PR 90% AP 96% AE 79%	0,21
130 Participació en i per a la comunitat, com a via d'enfortiment del caràcter, al costat de la cura transversal d'una pedagogia de l'esforç i del reconeixement d'aprenentatge cooperatiu, l'ajuda mútua i coavaluació.	10	75%	0,29	90% PR 90% AP 96% AE 83%	0,12
Altres ítems				Mitjana	CV
131 Formar el professorat en coaching educatiu per dotar-lo d'eines per acompanyar en el creixement dels alumnes.				77% PR 87% AP 88% AE 54%	0,31

Taula 25. Recomanacions per a implementar la personalització

23. Dificultats en la implementació de l'educació personalitzada

La taula 26 mostra els 3 ítems sobre dificultats per a implementar la personalització. Tots ells superen el 80% de consens i compten amb un índex de variació de respostes baix i inferior a 0,26.

Per grups d'experts cal destacar les valoracions del grup d'acadèmics especialistes en educació, que en cap dels casos aconsegueix l'acord mínim del 80%, en contrast amb els altres dos que sí que ho fan, i en concret amb el grup d'acadèmics especialistes en personalització que en els ítems 132 i 134 aconsegueixen un consens que s'aproxima al 100%. En el cas de l'ítem 132 algun dels experts és partidari de comptar amb eines digitals de gestió que simplifiquin i afavoreixin el seguiment de l'alumnat i la coordinació.

Per categories els ítems 132 i 133 serien *crucials* i el 134 *conjuntural*.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
132 El temps és un recurs molt escàs. El professorat ho necessita per coordinar-se, dissenyar i utilitzar estratègies de personalització de l'aprenentatge, i fer un seguiment i acompanyament de l'alumne. També seria necessària una ràtio de professorat per alumne adequada i distribuir-la segons uns criteris de personalització.	1	52%	0,44	85% PR 82% AP 96% AE 79%	0,26
133 Falten recursos per a formació de professorat i a molts d'aquests els manquen recursos personals (creativitat, gestió, organització, visió, impuls, emprenedoria, cooperació).	2	61%	0,41	82% PR 90% AP 88% AE 67%	0,26
134 Cal saber que les persones poden ser resistents al canvi i és important gestionar-ho bé. Comença pel canvi cultural. Troba a les persones adequades per liderar el camí. Desenvolupa un pla que inclogui el finançament. La implementació requereix un seguiment constant. Respectar el temps de pares, professors i alumnes.	3	88%	0,26	87% PR 90% AP 96% AE 75%	0,18

Taula 26. Dificultats per implementar la personalització

Bloc 6: Futur de la personalització

Objectiu 6: Projectar el futur de l'educació personalitzada per a fer que sigui possible.

Finalment s'ha demanat als experts que projectin la personalització en el futur amb la idea d'orientar decisions en el present. Per als més optimistes la pregunta es formulava així: "com veus la personalització dins de 10 anys"; per als pessimistes: "com t'agradaria que fos la personalització en 10 anys". No obstant això, en el moment de fer el qüestionari no es va tenir en compte aquesta diferent perspectiva i ens trobem amb respostes de tots els tons: des del negre més fosc fins al blanc més brillant.

24. Educació personalitzada al 2030

A la Taula 27 es mostren els ítems sobre el futur de l'educació personalitzada. Dels 9 ítems, 7 superen el 80% d'acord i un d'ells, el 139, el 90%. Aquest ítem fa referència a la flexibilitat del sistema educatiu i la major autonomia dels centres per a poder adaptar-se a les necessitats del seu context i alumnes. Per grups d'experts, el grup d'acadèmics especialistes en personalització és el més optimista valorant positivament els ítems visionaris amb canvis importants com el 135, 136, 137, 138 i 139. No obstant això, el grup d'acadèmics especialista en educació és el més pessimista: valora per sota del 80% els ítems 135, 137, 138, 142 i 143, i va ocasionar que l'ítem 142 no arribés al nivell de consens mínim. Cal destacar també l'escepticisme del grup d'acadèmics en personalització respecte l'ítem 143, que defensa la idea que en 2030 es comptarà amb dades que evidenciaran l'eficàcia de la personalització.

la col·laboració entre la família i l'escola és pràcticament impossible d'aconseguir. Sobre l'ítem 138 un altre expert considera poc probable i, en principi, no desitjable la idea que les escoles siguin espais d'aprenentatge comunitari. Per categories tenim tres ítems *crucials*, del 135 al 137, quatre *conjunturals*, del 138 al 141, i dos de *crítics*: el 142 i el 143.

Ítems consens	Priorització			Consens	
	R	Mitj.	CV	Mitjana	CV
135 Una escola oberta, flexible i acollidora, on els alumnes se senten acompanyats i són autònoms en el seu aprenentatge, seguint el seu propi ritme i d'acord a les seves necessitats.	1	37%	0,71	88% PR 93% AP 96% AE 75%	0,21
136 Les escoles són nuclis d'aprenentatge personalitzat on es motiva i desenvolupa una àmplia col·laboració i on els estudiants fan servir el coneixement bàsic i habilitats per desenvolupar programes significatius i basats en projectes. Ambients inclusius on es dona poder als alumnes.	2	41%	0,80	88% PR 87% AP 96% AE 83%	0,14
137 Treball conjunt, coordinat i continu amb les famílies.	3	51%	0,34	87% PR 93% AP 96% AE 71%	0,21
138 Molts obriran murs, crearan espais d'aprenentatge flexibles que podran ser utilitzats per l'escola i altres membres de la comunitat. Moltes escoles seran com a espais d'aprenentatge comunitari, obertes a tothom. Les biblioteques, empreses, organitzacions sense finalitats de lucre i uns altres s'associaran amb les escoles perquè tots els alumnes de la comunitat aprenguin i es donin suport mútuament.	4	53%	0,45	83% PR 87% AP 92% AE 71%	0,22
139 Un model educatiu més flexible i que dota de major autonomia als centres educatius per a poder adaptar-se a les necessitats del seu context i alumnes. Els clàustres de professors i els alumnes intervenen, encara que a diferent nivell, en el disseny del currículum.	5	59%	0,54	92% PR 92% AP 92% AE 92%	0,12
140 Els professors tenen eines per a fer tot allò que és processual, mecànic i repetitiu, de control i seguiment de l'aprenentatge. Hi haurà entorns d'aprenentatge virtuals i espais 3D interactius en els quals poder aconseguir una comprensió més profunda de la realitat. La tecnologia estarà al servei de l'aprenent.	6	61%	0,32	83% PR 81% AP 83% AE 88%	0,21
141 El professorat dominarà gran quantitat d'estratègies que utilitzarà amb flexibilitat i tindrà recursos de qualitat per a fomentar un aprenentatge amb significat i valor personal entre els seus alumnes.	7	66%	0,33	86% PR 86% AP 88% AE 83%	0,16
Altres ítems				Mitjana	CV
142 Els alumnes podran definir el seu propi currículum personal i estudiar àrees d'interès personal que poden estar definides per edat, nivell i necessitat. Cada alumne té un pla d'aprenentatge personal, amb objectius d'aprenentatge, personals, de carrera o de ciutadania i és capaç de monitorar el seu propi procés.				78% PR 87% AP 83% AE 62%	0,22

143 En el 2030 es comptarà amb dades que evidencien que algunes tècniques orientades a la personalització de l'educació afavoreixen un aprenentatge de qualitat.	79% PR 81% AP 71% AE 87%	0,23
--	-----------------------------------	------

Taula 27. La personalització al 2030

Pregunta FINAL

En finalitzar el qüestionari es va donar l'oportunitat als participants d'expressar lliurement el que volguessin afegir. Va haver-hi dues respostes que val la pena comentar.

A la Taula 28 es mostren els dos ítems que les resumeixen. Tots dos amb un nivell de consens i homogeneïtat bo. No obstant això, així com l'ítem 144 està en la línia de l'objectiu i el tema tractat, el 145 tracta un tema no relacionat i en algun cas carregat de polèmica, per això s'ha decidit incloure l'ítem 144 com a idea *crucial* en el conjunt d'ítems de consens mentre el 145 s'ha exclòs i considerat *marginal*.

Ítems consens	Consens	
	Mitjana	CV
144 Una educació de qualitat per a tots els alumnes segueix necessàriament un model personalitzat.	87% PR 87% AP 92% AE 83%	0,21
145 Davant la probable progressió de fórmules educatives diferents de la tradicional de l'escolarització ("homeschooling"...), val la pena insistir en la rellevància de la institució escolar des de les primeres etapes de la vida, ja que l'educació no es restringeix a les esferes física, cognitiva, afectiva, estètica i moral. Hi ha un aprenentatge social insubstituïble a l'escola, ja que a conèixer s'aprèn convivint; però, al mateix temps, en ella s'adquireixen elements imprescindibles per al desenvolupament de la ciutadania. En temps difícils per a l'estabilitat política institucional, en general, en els centres educatius es troba el germe d'una societat més forta i democràtica. Una societat lliure requereix una escola al servei de la llibertat. La preocupació per l'autonomia és una qüestió social i també de l'estat.	91% PR 90% AP 100% AE 83%	0,12

Taula 28. Alguna cosa més que t'agradés comentar

3.2. L'acord per categories

Després de l'anàlisi pas a pas de cada grup d'ítems arriba el moment de tenir una visió panoràmica del resultat. Per això se situa cada ítem en el quadrant de la categoria corresponent tal com mostra la Taula 30. Gràcies a aquesta agrupació és fàcil resumir les idees de consens més importants, els punts *crítics*, i els *conjunturals*.

	ÍTEMS CRÍTICS	ÍTEMS CRUCIAS
I M P O R T À N C I A	13, 23, 28, 33, 41, 131, 142, 143	1, 2, 3, 4, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 64, 68, 69, 70, 76, 78, 79, 80, 84, 85, 90, 94, 98, 99, 102, 105, 108, 109, 114, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 135, 136, 137, 144
	ÍTEMS IRRELLEVANTS	
	9	
	ÍTEMS MARGINALS	ÍTEMS CONJUNTURALS
	14, 24, 40, 53, 62, 63, 145	5, 6, 7, 8, 12, 19, 20, 21, 22, 27, 34, 35, 38, 39, 45, 46, 47, 51, 52, 59, 60, 61, 65, 66, 67, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 119, 120, 130, 132, 133, 134, 138, 139, 140, 141
-	CONSENS +	

Taula 30. Classificació d'ítems

4. CONCLUSIONS

4.1. Les respostes

A l'inici de l'estudi es va plantejar com a objectiu "construir un marc comú de consens sobre què s'entenia per personalització de l'educació". Ara, gràcies a la generosa col·laboració del grup d'experts participant, i el treball realitzat, s'està en disposició de rendir comptes. En primer lloc es presenten les idees més rellevants del consens que responen a les preguntes inicials, i després es comenten les divergències o aspectes que necessiten ser aclarits i les seves possibles causes. En tots els casos es tractarà únicament d'aspectes rellevants sense tenir en compte qüestions menors, tant si són *conjunturals*, *irrellevants* o *marginals*.

Quant a la conceptualització destaquem les següents idees de consens:

La personalització

- Es diferencia de la individualització ja que aspira a fer efectiva la participació i la solidaritat en un context d'interacció social.
- Implica diferenciar no tant per capacitats o talents sinó per la singularitat global de cada persona.
- Un ensenyament personalitzat està centrat en l'alumne, reconeix la seva pròpia identitat, i es fixa com a objectiu desenvolupar o fomentar capacitats al mateix temps que apodera el mateix alumne en el disseny de la seva trajectòria personal.
- Un aprenentatge personalitzat ha de ser experiencial i ha d'ajudar a donar sentit i reconstruir l'experiència personal de cada alumne aportant-li un valor que el transcendeix i enriqueix. Implica l'ús de metodologies d'indagació, així com motivació i responsabilitat personal.

Educació personalitzada

- Model educatiu orientat a educar persones singulars, autònomes,

obertes, responsables, solidàries i resilients capaces de superar-se i perseverar per si mateixes. Es justifica a causa de la necessitat d'educar en i per a la llibertat per a permetre el desenvolupament de la pròpia identitat i la formació de ciutadans capaços de pensar críticament que sàpiguen buscar solucions solidàries i sostenibles en el món actual.

- La seva finalitat és educar persones íntegres, compromeses amb la millora personal i social. Cal afavorir el coneixement propi, la configuració de la seva identitat (valors i dignitat) i obertura als altres i al món (solidaritat, compromís), per a anar decidint de manera conscient i crítica el seu projecte personal de vida.
- Una educació de qualitat per a tots els alumnes segueix necessàriament un model personalitzat.

Principis bàsics que caldria a tenir en compte a l'hora d'avaluar o implementar un model personalitzat:

- **L'escola** hauria de ser promotora de la iniciativa i autonomia personal. Reconeix i accepta la capacitat de cada alumne i alumna per a prendre decisions sobre els seus propis processos d'ensenyament i aprenentatge o normes de convivència, i treballa amb ells el desenvolupament d'aquesta capacitat. També incorpora la veu de l'alumnat al disseny i desenvolupament de les activitats d'ensenyament, aprenentatge i escolars.
- **L'organització** hauria de garantir que el professorat, estudiants i famílies tenen veu en la presa de decisions i assumeixen responsabilitats. Els mestres comparteixen informació, docència i responsabilitats, i col·laboren en l'educació integral i progrés de cada alumne. Tot el personal està implicat en l'educació.
- **El currículum** és flexible, diversificat i vehicle de transformació de les persones. Les metes són consensuades en termes de competències. Els continguts han de ser clau, aplicables a diferents situacions i problemes i finalment adaptats al context i singularitat de cada alumne i alumna. És rellevant l'aprenentatge que permet continuar aprenent.
- **Hi ha diversitat de metodologies** i estratègies orientades a la construcció i la integració del saber. Les triem en funció dels objectius, necessitats i context d'acord amb el marc UDL (Disseny Universal de l'Aprenentatge), i es garanteix que s'adapten a les diferències a l'aula.
- **L'avaluació** està integrada a l'aprenentatge i avalua el progrés i esforç de l'alumne més que el resultat. És contínua, basada en la metacognició, el reconeixement de l'error i uns objectius clars i consensuats. És diversificada amb auto i coavaluació mentre que es deixa la qualificació per al final del procés, quan hi ha evidències que s'ha après.
- **El professorat** fomenta la reflexió sobre l'aprenentatge i el connecta i integra en la vida real i la comprensió del món. Confia plenament en la possibilitat de creixement i superació de cadascun dels seus alumnes. Ho mostra reconeixent cada petit assoliment i amb una

actitud amable i optimista.

- **Compta amb orientació personal.** Una tutoria individualitzada orientada a l'autoconeixement i a descobrir els seus talents més enllà del purament cognitiu, a fi d'aconseguir una maduresa i desenvolupament holístic de cada alumne. Inclou l'acompanyament en el desenvolupament d'un pensament crític i el qüestionament pel sentit, com a preparació per a la vida adulta.
- **Col·laboració entre escola-família.** La família participa de manera activa en la formació i presa de decisions dels seus fills en col·laboració amb els professors. Té la responsabilitat de cooperar amb l'escola perquè aquesta tingui una informació més rica sobre el perfil de l'alumne i d'aportar als seus fills moments, experiències i guia en determinats aspectes que puguin exigir d'un aprenentatge individual, tant per a treballar dificultats com per a estimular fortaleses. Els pares i mares poden participar en l'organització d'esdeveniments escolars: culturals, lúdics, socials o acadèmics.
- **La tecnologia** permet desenvolupar les tasques d'acompanyament de cada alumne i alumna tant en les seves trajectòries escolars com d'aprenentatge, i al seu torn poden ser un gran suport al docent a través d'eines de gestió del currículum, l'avaluació i l'aprenentatge, cooperació entre l'equip docent o comunicació amb les famílies.

Mirant al futur els principals reptes que s'haurien d'afrontar des de la perspectiva de personalització són:

- Educar persones resilients, adaptables als canvis, amb mentalitat global, coneixedores i respectuoses amb les diferències d'altres persones (d'altres cultures o amb altres valors), conscients dels recursos i la cura del planeta. Fer costat als alumnes perquè es converteixin en innovadors, capaços d'aprofitar la seva pròpia imaginació i creativitat per a aconseguir nous resultats per a la societat.
- Comptar amb formació, temps i eines eficaces per a realitzar una atenció personal de cada alumne i família.
- Establir dinàmiques de treball i planificació cooperatius entre els docents que incloguin des del disseny projectes i entorns d'aprenentatge, l'elecció de mesures per a atendre les necessitats de cada alumne i la informació de progrés.
- Explorar noves formes de formació de professorat que garanteixi en els educadors una comprensió clara i actualitzada del que suposa educar, des d'una visió personalitzada, per a afrontar els reptes de la societat del S XXI. Necessitem educadors que siguin emprenedors i prou segurs per a assumir reptes i evolucionar en la seva pròpia pràctica.
- L'escola personalitzada del futur serà una escola oberta, flexible i acollidora, on els alumnes se sentin acompanyats i siguin autònoms en el seu aprenentatge, seguiran el seu propi ritme i d'acord amb les seves necessitats. On hi haurà un treball conjunt, coordinat i continu amb les famílies.

Les majors divergències es troben entre els experts procedents del món professional i l'acadèmic. En el primer cas fan referència a una visió de la

persona més enfocada als aspectes pràctics de la seva educació perquè tingui èxit a l'escola i en la vida. No obstant això, en el segon grup es dona també importància a ser capaç de desenvolupar un projecte de vida personal, coherent amb la seva dignitat com a persona lliure i única. Aquesta visió contempla com a element clau un desenvolupament integral i unificador de la persona com a base per a la seva felicitat i contribució al món. Podria dir-se que el primer enfocament és merament pedagògic i el segon inclou també una visió antropològica sobre el desenvolupament de la persona.

No obstant això, s'ha detectat també divergències entre els dos grups d'acadèmics, en molts dels casos pel fet que el grup d'especialistes en personalització identificava com a pròpies del model personalitzat moltes de les tècniques, estratègies o maneres de fer que s'apliquen en altres models o propostes pedagògiques, provocant en el grup especialista en educació una reacció adversa. Vegeu per exemple la diferent manera de veure la inclusió en relació amb la personalització en tots dos casos, el primer adjudica a la personalització qualitats que l'altre associa a la inclusió i viceversa.

Altres divergències importants provenen de les diferents tradicions pedagògiques. D'elles en destaquem dos: mentre que en la tradició anglosaxona la paraula personalització s'associa a l'aprenentatge, en la hispana s'associa també a l'educació. Aquest diferent enfocament fa que alguns plantejaments anglosaxons, en equiparar el model de personalització al model competencial, puguin semblar des de les altres perspectives reduccionistes o poc adequats. Una altra conseqüència d'aquesta forma diferent de mirar la personalització radica en la manera de veure la persona i el seu desenvolupament; en el primer cas, més enfocada a la seva capacitat d'aprendre al llarg de tota la vida; en el segon, a una visió més global i unitària, en la qual es veu el seu desenvolupament des de la perspectiva d'aconseguir una vida plena i responsable socialment. És en aquest cas on entra en joc l'acompanyament personal en el creixement de cada alumne i alumna com a eina de personalització, que com hem vist en l'anàlisi, la tradició anglosaxona no veia tan necessària.

La majoria d'aquestes diferències provenen de la trajectòria pedagògica de cada expert; unes tenen una base més pragmàtica, altres més constructivista, altres més filosòfica, i en aquest cas, de la filosofia personalista que és la que va inspirar part de les pedagogies orientades a la personalització. En molts casos es barregen diverses d'aquestes tendències configurant una proposta mixta. Com a recomanació prèvia a una possible discussió per a aclarir aspectes, es proposa l'estudi i reflexió dels uns i dels altres sobre la conveniència d'ampliar el focus per a veure el quadre complet, perquè aquestes formes diferents de veure-ho, no són en absolut incompatibles entre si, i s'aprofitaria l'oportunitat d'oferir una educació personalitzada de la millor qualitat que contempli la persona en tota la seva dignitat.

4.2. Un pas més

A partir d'aquí s'obre tot un panorama de possibilitats: continuar avançant per a crear un marc de consens que faci cada vegada més eficaç la implementació del model; desenvolupar una eina d'avaluació del grau de personalització d'una estratègia, escola, entorn, model educatiu, currículum, o fins i tot sistema educatiu; i també es podria crear un "manual" d'orientacions per al disseny d'estratègies, metodologies, o fins i tot models complets basats en una visió personalitzada de l'educació.

Tot això permetria, a la vegada, començar a avaluar l'eficàcia de la personalització com a model d'educació de qualitat per al S XXI. Això ens permetria comptar amb evidències per a la seva consolidació i millora, i animaria a molts sistemes educatius a incorporar-ho tot contribuint a la millora en la qualitat de vida de les properes generacions.

5. BIBLIOGRAFIA

Bray, B y Clastley, K. (2015). *Make Learning Personal* (Corwin Teaching Essentials). SAGE Publications. Edición de Kindle.

Bernardo Carrasco, J., Calderero Hernández, J. F., Javaloyes Soto J. J. (2014). *Como personalizar la educación: una solución de futuro*. Madrid: Narcea.

Charro, E. (2017): "Investigando en Educación: el método Delphi", *Revista Atlante: Cuadernos de Educación y Desarrollo* (octubre 2017). <http://www.eumed.net/rev/atlante/2017/10/educacion-metodo-Delphi.html>

Coll, C (2018). *Personalización del aprendizaje escolar, una exigencia de la nueva ecología del aprendizaje*. Dossier Graó, mayo 2018.

Delors, J (1996). *La educación encierra un tesoro*. Ediciones UNESCO.

Dimitrijević, Branka, Simic, Vladimir, Radonjic, Vesna, y Kostic-Ljubisavljevic, Aleksandra. (2012)
The Delphi method as a research tool: an application in transportation and logistics systems evaluations. 10.13140/RG.2.1.1798.6646
https://www.researchgate.net/publication/290392705_The_Delphi_method_as_a_research_tool_an_application_in_transportation_and_logistics_systems_evaluations

Farrés, R. y Riu F (1976). *Revista de educación*. nº 274. "La escuela de formación del profesorado "Blanquerna" una experiencia de Educación Personalizada". 52-64 pp.

Faure, P (1976). *Revista de educación*. nº 247. "La enseñanza personalizada. Orígenes y evolución". 5-10 pp.

Faure, P. (1979). *Un enseignement personnalisé et communautaire*. Paris, Casterman.

Freire, P. (1971). *La pedagogia degli oppressi*. Mondadori, Milán.

García Hoz, V (1970). *Educación Personalizada*. Miñón S.A. Madrid.

Linstone, H. A., y Turoff, M. (2002). *The Delphi Method. Techniques and applications*. Edited by Harold A. Linstone Portland State University.

López-Gómez, E. (2018). El método Delphi en la investigación actual en educación: Una revisión teórica y metodológica. *Educación XX1*, vol. 21, núm 1, 2018, pp. 17-40.

Magro, C. (2015). *Educación y tecnología: más dudas que certezas*. Seminarios Pensar la educación. CGT Huesca. Recuperado de <https://es.slideshare.net/carlosmagro/educacin-y-tecnologa-ms-dudas-que->

certezas

Pozo Llorente, M. T., Gutiérrez Pérez, J., y Rodríguez Sabiote, C. (2007). El uso del método Delphi en la definición de los criterios para una formación de calidad en animación sociocultural y tiempo libre. *Revista de Investigación Educativa*, 25(2), 351-366. Recuperado <http://revistas.um.es/rie/article/viewFile/96831/93011>

Reguant-Álvarez, M. y Torrado-Fonseca, M. (2016). El método Delphi. *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 9 (1), 87-102. DOI: 10.1344/reire2016.9.1916

Ruiz Olabuénaga, J. I. (2003). *Técnicas de triangulación y control de calidad en la investigación socioeducativa*. Bilbao: Mensajero.

Rose, T. (2016). *The end of average. How We Succeed in a World That Values Sameness* Hardcover.

UNESCO. (2017). *Oficina internacional de Educación. Herramientas de formación para el desarrollo curricular. Aprendizaje personalizado*. Ginebra, 2017.

6. ANNEXOS

EXPERTS PARTICIPANTS

Professionals de l'educació

PAULINA BÁNFALVI KAM

Direcció d'empreses i Màrqueting. Experta en AACC i Desenvolupament del Talent. Professora de secundària. Professora en l'Expert AACC de la UIB. Ponent i formadora en diversos congressos, jornades i centres educatius en aprenentatge personalitzat, creativitat, pensament *crític* i desenvolupament del talent.

- Recerca/camp d'estudi: Estratègies d'aprenentatge multinivell i creatiu per al desenvolupament personal i del talent. Creativitat i pensament *crític* en alumnes NEE. Resposta educativa per a l'alumnat amb AACC. Coordinadora del projecte yoatiendolasaaccenelaula.wordpress.com. Participa en curriculumultinivel.org de recerca i formació en aprenentatge multinivell.
- Llibres/publicacions: "La Rebelión del Talento". Traductora de "Desarrollo emocional y social del alumnado con alta capacidad". Fundadora del Blog aacclarebeliondeltalento.com. Cofundadora de SinCreatividadNoSoyNadie.com.
- aacclarebeliondeltalento@gmail.com

BARBARA BRAY

Estratega d'aprenentatge creatiu. Treballa com a presentadora, facilitadora, planificadora estratègica i coach amb escoles, districtes, individus, empreses i agències sense ànim de lucre de tot el món. Ex cofundadora de "Personalize Learning".

- Llibres/publicacions: Coautora de "Make Learning Personal" i "How to Personalize Learning". "Define Your WHY", articles i posts a la seva pàgina web "Rethinking Learning" i en My eCoach. Host de Rethinking Learning Podcast. Va escriure una columna regular sobre el desenvolupament professional en OnCUE (CUE). Segueix escrivint posts en el seu blog i en altres blogs amb recursos i materials i escriu articles i capítols a llibres.
- barbara.bray@gmail.com

RICHARD GERVER

Professor, educador i director de centres escolars. Assessor i conferenciant internacional.

- Investigació: El desenvolupament del potencial humà, la innovació educativa i l'important paper que exerceixen els líders educatius com a mecanisme de transformació social i cultural.
- Assessorament: Assessor de política educativa del Govern Britànic, del canvi a l'escola pel segle XXI. Assessora regularment a les principals

corporacions de tot el món: Google, UK Sport, Visa, Microsoft, Morgan Stanley, Deloitte, Harrods, Puig, LMA, Telefónica.

- Llibres/publicacions: "Crear hoy la escuela de mañana: la educación y el futuro de nuestros hijos", "Simple Thinking", "Education: a manifesto for change", "Change: learn to love it, learn to lead it".
- richard.gerver@btinternet.com

KATHLEEN MCCLASKEY

Fundadora de "Make Learning Personal". Líder innovador, tecnòloga educacional i ponent internacional.

- Assessorament: Consultora UdL (Universal Design for Learning - Disseny Universal de l'Aprenentatge DUA) amb més de 30 anys d'experiència creant aprenentatges centrats en l'alumne com a professors i membres de l'administració de l'educació.
- Llibres/publicacions: Coautora de "Make Learning Personal: The What, Who, Wow, Where and Why" i "How to Personalize Learning: A Practical Guide for Getting Started and Going Deeper".
- khmccclaskey@gmail.com

JOHN MORAVEC

Doctor en Educació Comparada i Desenvolupament Internacional. Màster en Direcció Internacional i Llicenciat en Estudis Internacionals. Creador del concepte "knowmads", que visualitza el desenvolupament del potencial humà en els pròxims 10 anys, i les implicacions per a l'educació actual. Autor del "Manifest 15" per a l'aprenentatge en evolució. Co-creador del concepte d'aprenentatge invisible. Conferencista i capacitador global, incloses quatre xerrades TEDx.

- Assessorament: Fundador de Education Futures, assessoria, amb una missió de servei, que dona serveis a governs, escoles i universitats a Amèrica i Europa. Consultor extern i capacitador del Banc Interamericà de Desenvolupament.
- Llibres/publicacions: "Emerging Education Futures", "Knowmad Society", y con Dr. Cristóbal Cobo, coautor de "Aprendizaje Invisible Hacia una nueva ecología de la educación".
- john@educationfutures.com

CORAL REGÍ RODRÍGUEZ

Biòloga i educadora per vocació. Directora d'Escola Virolai. Forma part de diferents associacions educatives i membre de Consell Escolar de Catalunya.

- Investigació/projectes: Membre de "Educació Demà" de la Fundació Jaume Bofill.
- Llibres/publicacions: Ha escrit articles sobre lideratge, avaluació professional i processos de qualitat pedagògica i educativa.
- coralregi@virolai.cat

Acadèmics especialistes en personalització

ANTONIO BERNAL GUERRERO

Doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació. Catedràtic de la Universitat de Sevilla. Teoria i Història de l'Educació i Pedagogia Social.

- Investigació: Grup Recerca Pedagògica de la Persona.
- Llibres/publicacions: Nombrosos articles sobre Educació Personalitzada. Col·laborador permanent del Tractat d'Educació Personalitzada dirigit per Víctor García Hoz, participant com a autor en els volums 3, 5, 11, 16, 31, 32 y 33. Llibre "Del fin a los objetivos de la Educación Personalizada" coautor V. García Hoz, G. Zaniello y S. Di Nuovo. Últim llibre: "Formación continua".
- abernal@us.es

JOSÉ BERNARDO CARRASCO

Doctor en Pedagogia, Maestro Nacional, Llicenciat en Filosofia i Lletres (secció Pedagogia) i Diplomant en Psicologia i en Direcció de Centres Educatius.

Ha estat professor i director de centres educatius d'ensenyament primari, secundària i universitària, i assessor pedagògic de la UNIR. Ha dirigit diversos màsters i cursos per a directius, professorat i famílies, tant a Espanya com en altres països. Col·labora amb IDENTITAS i imparteix sessions de formació docent en diversos països del món.

- Llibres/publicacions: "Cómo personalizar la educación", "Educación personalizada: principios, técnicas y recursos", "Enseñar hoy. Didáctica básica para profesoras", "Motivar para educar", "El libro del educador" y "Educar sin manipular".
- jobeca17@yahoo.es

CÉSAR COLL SALVADOR

Doctor en Psicologia. Catedràtic de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la Universitat de Barcelona.

- Investigació: Anàlisi dels processos d'interacció en situacions educatives i l'avaluació dels aprenentatges escolars i els usos de les tecnologies de les TIC en l'educació.
- Assessorament: Tasques d'assessorament i consultoria educativa en diferents països, especialment en temes curriculars i psicopedagògics.
- Llibres/publicacions: "Personalización del aprendizaje escolar", "Desarrollo psicológico y educación", "Enseñanza, aprendizaje y discurso en el aula", "Psicología de la educación virtual", "Personalización del aprendizaje escolar".
- ccoll@ub.edu

NEUS SANMARTÍ I PUIG

Doctora en Ciències Químiques. Catedràtica honorària del departament de Didàctica de les Matemàtiques i de les Ciències Experimentals de la UAB.

- Investigació: Avaluació formativa, llenguatge en relació a l'aprenentatge científic i educació ambiental.
- Llibres/publicacions: "Aprender i evaluar: un único proceso", "Didáctica de las ciencias en la educación secundaria obligatoria", "Aprender ciencias tot aprenent a escriure ciència".
- neussanmarti@gmail.com

Acadèmics especialistes en educació

ARTURO GALÁN GONZÁLEZ

Doctor en Ciències de l'Educació. Catedràtic en el Departament de Mètodes de Recerca i Diagnòstic en Educació de UNED. Degà de la Facultat d'Educació.

- Investigació: Línies recerca: qualitat i avaluació de centres educatius, escoles eficaces, el clima de treball, mediació de conflictes i l'avaluació de la competència docent en la Universitat.
- Llibres/publicacions: "Métodos y diseños de investigación en educación"; "Evaluación del clima escolar como factor de calidad".
- agalan@edu.uned.es

JUAN IGNACIO POZO MUNICIO

Doctor en Psicologia. Catedràtic en el Departament de Psicologia Bàsica UAM.

- Investigació: Aprenentatge de conceptes i procediments en diferents dominis específics de coneixement, desenvolupament d'estratègies d'aprenentatge en els alumnes. Labor teòrica en l'anàlisi i proposta de models cognitius d'aprenentatge.
- Assessorament: Orientació i assessorament curricular, compilant l'obra "La pràctica de l'assessorament educatiu a examen".
- Llibres/publicacions: "Psicología del aprendizaje humano: adquisición de conocimiento y cambio personal", "Aprender en tiempos revueltos", "Aprendices y maestros", "Teorías cognitivas del aprendizaje".
- nacho.pozo@uam.es

FRANCESC TORRALBA ROSELLÓ

Doctor en Filosofia, Teologia i Pedagogia. Catedràtic en la Universitat Ramon Llull. Imparteix cursos i seminaris en altres universitats d'Espanya i Amèrica.

- Investigació: Investigador responsable de la línia "Ètica del lideratge educativa i organitzacional" del Grup de recerca PSITIC. Línies de recerca: Ètica aplicada, Filosofia i Antropologia filosòfica.
- Assessorament: President del Consell assessor per a la diversitat

religiosa de la Generalitat de Catalunya.

- Llibres/publicacions: "Liderazgo ético", "El sentit de la vida", "Inteligencia Espiritual", "El valor de tenir valors", "Un mar d'emocions", "Córrer per pensar i sentir", "Saber dir no".
- francesctr@blanquerna.edu

JAVIER TOURÓN FIGUEROA

Vicerector d'Innovació i Desenvolupament Educatiu en la Universitat Internacional de La Rioja-UNIR. Catedràtic de Mètodes de Recerca i Diagnòstic en Educació i Doctor en Ciències de l'Educació i Ciències Biològiques.

Director de l'Escola UNIR de Formació de Professors en Tecnologia Educativa, Competències Digitals i Desenvolupament del Talent.

- Assessorament: President del International Advisory Board (IAB) de l'Institut de Recerca, Innovació i Tecnologia Educatives (iTED) de la UNIR. Consultant Editor de High Ability Studies, Education Today, Talent Development and Excellence, Sobredotação, Gifted and Talented International, Abilities and giftedness; Revista Española de Pedagogía, Estudios sobre Educación, RELIEVE, Bordón, Educación XXI o Revista de Educación.
- Publicacions: Més de 200 treballs: articles de recerca en revistes especialitzades, espanyoles i estrangeres, llibres i capítols de llibres, monografies, presentacions en congressos, informes tècnics i uns altres.
- javier.touron@unir.net

CARTA D'INVITACIÓ

Barcelona, 14 d'Octubre de 2019

Benvolgut/da company/a,

Em complau escriure't com a Directora del Centre d'Estudis Educatius de Institució Familiar d'Educació, per convidar-te a participar en un projecte que et pot interessar. Aquest any 2019 complim 50 anys al servei de la societat educant joves amb el model Educació Personalitzada. En aquest moment, els avenços científics i grans canvis socials fan que ens plantejem la necessitat d'aprofundir en aquest tema des d'una mirada adequada als nous temps. Donada la situació i rellevància de la personalització en la qualitat educativa del present i del futur, el Centre d'Estudis es proposa realitzar un estudi científic i sistemàtic amb la participació d'experts de diferents països i àmbits, per a arribar a una definició de consens; clara, àmplia i profunda al mateix temps, que sigui garantia de la millor educació.

L'àmbit del projecte és internacional, incloent experts de diferents nacionalitats, de parla anglesa i hispànica. El mètode d'investigació escollit és un panel Delphi. Aquest procediment és altament fiable i segueix un protocol sistemàtic per a aconseguir el màxim consens, comptant amb les contribucions d'experts amb diferents visions sobre un mateix tema.

M'agradaria convidar-te a participar en el grup d'experts que compondran el panell Delphi sobre Personalització en Educació, on tindràs l'oportunitat d'exposar la teva opinió sobre les qüestions plantejades i confrontar-les de manera anònima amb la resta de participants. La teva candidatura com a expert ha estat proposada pel comitè científic responsable de l'estudi. El procediment de selecció ha sigut la tècnica "snowball sampling", de manera que, després d'una llista inicial de candidats s'ha anat completant a partir de noves recomanacions, garantint la condició d'expert capacitat per a emetre opinions des d'una de les perspectives següents: científica, analista o professional.

El comitè científic ha preparat un qüestionari inicial a partir d'una exploració exhaustiva de la literatura relacionada, identificant idees confuses, controvertides o errades en les diferents dimensions de la personalització de l'educació. El qüestionari és breu i està estructurat en 6 blocs d'entre 3 ó 4 preguntes obertes. L'objectiu és buscar el consens pels següents aspectes: conceptual, fonaments, finalitat, principis i claus, recomanacions d'aplicació pràctica i experiències, present i futur.

La publicació final comptarà amb el resultat del Delphi precedit per un breu estat de la qüestió i finalitzat amb unes conclusions amb propostes pel futur. Amb el consens es busca clarificar, però sobretot proporcionar una guia experta perquè la personalització en educació avanci i compleixi els seus objectius. La teva participació com a expert consistirà a respondre un primer qüestionari i varies rondes de consultes. Les preguntes del qüestionari són obertes i es busca conèixer la teva opinió de forma clara, concisa i rellevant. Seguiran les rondes de consultes que podrien ser 2 ó 3 com a

màxim, segons sigui necessari per tal d'aconseguir un consens acceptable. El temps de dedicació estimat és de 2 hores pel qüestionari inicial i 1 hora per a cadascuna de les rondes. Entre la recepció de cada consulta i l'enviament de la teva resposta tindràs 15 dies. La comunicació es realitzarà mitjançant el correu electrònic i la plataforma Google. El treball de camp començarà el 23 d'octubre de 2019, quan s'enviarà el qüestionari inicial i finalitzarà el 18 de desembre de 2019, data límit per a la resposta de l'última consulta.

Tal i com està previst en la metodologia Delphi les teves opinions personals es tractaran garantint l'anonimat i la confidencialitat. Un cop s'hagi arribat al consens el Centre d'Estudis es proposa difondre els resultats a nivell nacional i internacional, mitjançant diverses accions: l'elaboració d'un informe seguit d'un acte públic de presentació al febrer de 2020 a Barcelona, i la producció d'un article científic per a una revista de prestigi internacional a seleccionar pel comitè científic. El teu nom apareixerà com a coautor en tots els documents que es generin, si així ho desitges.

Som conscients de que ets una persona molt ocupada i amb molts compromisos i apel·lem al teu desig de contribuir a la millora de l'educació per a animar-te a considerar la teva decisió. Ens faria molta il·lusió poder comptar amb la teva acceptació a la invitació a participar en el projecte i agrairem que ens comuniquis la teva decisió via email abans del proper dimarts 22 d'octubre. En cas afirmatiu rebràs un missatge, concretant els detalls i instruccions per començar el projecte. Et comuniquem que, un cop finalitzat el projecte, en agraïment al temps invertit, rebràs un petit obsequi del Centre d'Estudis. Si per qualsevol circumstància et fos impossible participar-hi, ens facilita que ens ho comuniquis en el menor temps possible.

Amb el nostre sincer reconeixement i gràcies per endavant, restem a la teva disposició per ampliar-te qualsevol informació que consideris necessària.

Una salutació cordial en nom del Centre d'Estudis i del Comitè Científic:

Ana Moreno Salvo
Directora del Centre d'Estudis Institució
www.institucio.org
Comitè Científic:
José Fernando Calderero Hernández - UNIR
Gerardo Meneses Benítez - URV
Gloria Gallego Jiménez - UNIR
Ana Moreno Salvo - UIB (Coordinadora)

QÜESTIONARI INICIAL

Qüestionari Delphi sobre Educació Personalitzada

Aquest qüestionari té 24 preguntes distribuïdes en 6 blocs. Convé llegir tot el qüestionari abans de començar per evitar reiteracions.

Interessa que cada participant expressi la seva opinió amb la major llibertat i singularitat. Per això, s'ha intentat formular les preguntes amb imparcialitat i senzillesa.

Busquem arribar al major consens sobre allò que entenem per Personalització en Educació a l'etapa escolar. Inclou una conceptualització, uns principis d'aplicació, unes estratègies pràctiques i una visió de futur.

És important respondre de manera clara, concisa i rellevant. D'aquesta manera es facilita la gestió de la informació en les següents rondes.

La data límit per lliurar el qüestionari complet és el dimarts 5 de novembre.

Comptem amb 17 experts i expertes en educació de 3 nacionalitats; d'Anglaterra, d'EUA i d'Espanya. El 60% acadèmics, 15% assessoren habitualment en política educativa, 50% experiència docent o direcció d'escoles, 78% conferenciants i escriptors d'èxit en temes educatius, 70% especialistes en educació personalitzada.

Si en algun moment et sorgeix qualsevol dificultat, no dubtis a posar-te en contacte amb nosaltres mitjançant el correu centrestudis@institucio.org

Marc de referència per a una educació de qualitat al S.XXI

"La meva humanitat està lligada a la teva, i per això només podem ser humans junts". Desmond Tutu, activista de drets humans, bisbe de Sud-Àfrica.

"Sostenir i promoure la dignitat, la capacitat i el benestar de la persona humana en relació amb els altres i amb la natura hauria de ser el propòsit fonamental de l'educació del S.XXI. Necessitem una visió holística de l'educació que superi dicotomies tradicionals entre aspectes cognitius, emocionals i ètics, juntament amb un enfocament integral que inclogui els quatre pilars de l'aprenentatge: Aprendre a conèixer, Aprendre a fer, Aprendre a ser i Aprendre a viure junts. Des d'una inspiració humanista de l'educació i el desenvolupament proposem considerar l'educació i el coneixement de béns comuns mundials". UNESCO 2015. Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?

"Una educació empoderadora és la que construeix els recursos humans que necessitem per a ser productius, per continuar aprenent, resoldre problemes, ser creatius i viure amb la natura, en pau i harmonia. Quan les nacions garanteixen aquest tipus d'educació a tot el món al llarg de tota la vida, es

posa en marxa una revolució silenciosa: l'educació passa a ser el motor del desenvolupament sostenible i la clau per a un món millor."
C. Power (2015). *The power of education. Education for All, Development, Globalisation and UNESCO*

BLOC 1: Conceptualització

Objectiu 1: Arribar a una conceptualització sobre personalització en educació.

Primer et demanem que escriguis diferències entre personalització i els conceptes Individualització, Diferenciació i Inclusió. Si et sembla important comparar algun altre concepte agrairíem que l'afegeixis i escriguis també diferències.

Després et demanem que defineixis Ensenyament Personalitzat, Aprenentatge Personalitzat i finalment Educació Personalitzada.

1. 1. *Escriu almenys tres diferències entre els següents conceptes aplicats a l'educació:*

- *Personalització i Individualització*
- *Personalització i Diferenciació*
- *Personalització i Inclusió*
- *Personalització i un altre concepte que consideris important comparar*

1.2. *Explica què entens per:*

- *Ensenyament Personalitzat*
- *Aprenentatge Personalitzat*
- *Entorn Personalitzat d'Aprenentatge*
- *Educació Personalitzada*

BLOC 2: Fonaments

Objectiu 2: Aprofundir en el sentit de la Personalització en Educació.

2.1 *Enumera i justifica les principals causes per les quals les diferents activitats educatives haurien de ser personalitzades.*

BLOC 3: Finalitat

Objectiu 3: Justificar la importància d'invertir temps, estudi, esforç i recursos en Personalitzar l'Educació.

3.1 *Especifica i argumenta els principals objectius que busca la personalització de l'educació.*

BLOC 4: Principis de personalització

Objectiu 4: Tenir una llista de principis o criteris que serveixin de guia a la implementació i avaluació d'una personalització eficaç.

En les següents preguntes et demanem principis en les diferents dimensions de l'educació. Pots afegir les dimensions que consideris oportunes i escriure els principis pertinents.

4.1. *Escriure uns principis bàsics en referència als següents àmbits i elements des d'una òptica Personalitzada de l'Educació:*

- *L'escola*
- *Aspectes organitzatius*
- *Curriculum, Metodologia i Avaluació*
- *El paper del professorat i estil d'ensenyament*
- *Orientació educativa*
- *La família*
- *La tecnologia*
- *La família*
- *La societat*
- *Els mitjans de comunicació i entreteniment*
- *Altres*

BLOC 5: La personalització d'avui. Estratègies, dificultats i recomanacions

Objectiu 5: Proposar i especificar estratègies, recomanacions i dificultats en la implementació de l'Educació personalitzada.

5.1 *Segons la teva opinió, quins són els grans reptes de l'educació d'avui?*

Com pot l'Educació personalitzada donar resposta a cadascun?

5.2. *Describe breument estratègies que consideris nuclears per a implementar eficaçment l'Educació personalitzada.*

5.3. *Indica algunes recomanacions per a posar en pràctica la personalització de l'educació.*

5.4. *Enumera algunes dificultats que consideris importants a l'hora d'implementar la personalització en educació.*

BLOC 6: Futur de la personalització

Objectiu 6: Projectar el futur de l'Educació Personalitzada per fer que sigui possible.

6.1 *Imagina que vius al 2030. Describe alguns aspectes que creguis que caracteritzen l'Educació Personalitzada.*

PREGUNTA FINAL

7. *Quins altres aspectes sobre Educació Personalitzada et sembla important comentar? Explica'ls breument.*

Impuls Educació, 2020
Manuel Girona, 75
0834 Barcelona

www.impulseducacio.org

impuls[↑]
educació